

Amnesty Internationals årsrapport 2016/17

Innehållsförteckning

<i>Afrika</i> _____	3
<i>Amerika</i> _____	13
<i>Asien och Stillahavsområdet</i> _____	23
<i>Europa och Centralasien</i> _____	34
<i>Mellanöstern och Nordafrika</i> _____	43

Afrika

Massprotester, mobilisering och rörelser - ofta uttryckta och organiserade genom sociala medier - drog fram över kontinenten under 2016. Demonstranter och människorättsförsvarare hittade om och om igen inspirerande sätt att göra motstånd mot förtryck. Kampanjer som #oromoprotests (#Oromoprotesterna) och #amaharaprotests (#Amharaprotesterna) i Etiopien, #Enforced DisappearancesKE (#Påtvingade försvinnandenKE) i Kenya, #This Flag (#Den här flaggan) i Zimbabwe och #FeesMustFall (#Avgifterna måste sänkas) i Sydafrika utgjorde ikoniska bilder över det gångna året.

Med tanke på den omfattande och långa historien av förtryck hade vissa av protesterna - till exempel i Etiopien och Gambia - varit otänkbara bara ett år tidigare. Kraven på förändring, inkludering och frihet var många gånger spontana och virala och drevs ofta av vanliga medborgare, särskilt unga människor, som bär den tredubbla bördan av arbetslöshet, fattigdom och ojämlikhet. Kampanjerna var från början huvudsakligen fredliga. De inslag av våld som så småningom ändå förekom i samband med vissa kampanjer var ofta en reaktion mot myndigheternas hårdhänta förtryck och mot att människor saknade utrymme för att uttrycka sina åsikter och organisera sig.

Trenden mot ett alltmer samlat motstånd parallellt med en alltmer verkningslös skrämselfpolitik var hoppgivande. Skaror av människor gick ut på gatorna och struntade i hot och demonstrationsförbud. De vägrade att ge vika när de utsattes för brutala nedslag utan gav istället uttryck för sina åsikter och krävde sina rättigheter genom solidaritetsaktioner, bojkotter och en utbredd och kreativ användning av sociala medier.

Trots skildringar av mod och motståndskraft nådde dock repressionen mot fredliga protester nya höjder och det verkade som om få eller inga framsteg gjordes när det gällde att få bukt med grundorsakerna till det utbredda folkliga missnöjet.

Avvikande åsikter trycktes brutalt ned, vilket visade sig genom vanligt förekommande attacker mot fredliga protester och angrepp på yttradefriheten. Människorättsförsvarare, journalister och politiska motståndare utsattes fortfarande för förföljelse och överfall. Civilbefolkningen var fortfarande hårdast drabbad av de väpnade konflikterna, som utmärktes av ihållande och storskaliga brott mot folkrätten. Straffriheten för brott mot folkrätten och för allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna var i huvudsak bestående. Det återstod också mycket att göra för att komma till rätta med diskrimineringen och marginaliseringen av de mest sårbara - kvinnor, barn och hbtqi-personer.

Tillslag mot fredliga protester

Våldsamma och godtyckliga tillslag mot sammankomster och protestyttringar var vanligt förekommande under året. De karaktäriserades av demonstrationsförbud, godtyckliga gripanden, fängslanden, misshandel samt dödande i en lång rad länder. Så var fallet i Angola, Benin, Burundi, Kamerun, Tchad, Elfenbenskusten, Demokratiska Republiken Kongo (DRC), Ekvatorialguinea, Etiopien, Gambia, Guinea, Mali, Nigeria, Sierra Leone, Sydafrika, Sudan, Togo och Zimbabwe.

Etiopiska säkerhetsstyrkor använde systematiskt övervåld för att skingra de huvudsakligen fredliga demonstrationer som startade i Oromia i november 2015 och som eskalerade och spred sig till Amhararegionen och andra delar av landet. Demonstrationerna blev brutalt nedslagna av säkerhetsstyrkor som till och med använde skarp ammunition, vilket hade till följd att flera hundra människor dödades och tusentals blev godtyckligt gripna. Efter att ha infört undantagstillstånd i landet förbjöd regeringen alla former av protester och blockeringen av tillgången till internet och sociala medier, som infördes under protesterna, fortsatte.

I Nigeria inledde militär- och säkerhetsstyrkor en våldskampanj mot fredliga Biafra-demonstranter, som orsakade minst 100 demonstranternas död. Det finns bevis för att militären, så gott som utan varning, avfyrade skarp ammunition för att skingra folksamlingar. Likaså finns bevis för att en stor mängd utomrättsliga avrättningar genomfördes, bland annat då minst 60 människor sköts till döds under loppet av två dygn i samband med minneshögtiden Biafra Remembrance Day den 30 maj. Detta följde samma mönster som attackerna och det övervåld som tillgreps i december 2015, då militären slaktade hundratals män, kvinnor och barn i Zaria i delstaten Kaduna under en sammandrabbning med medlemmar i Nigerias islamiska rörelse.

I Sydafrika återupptogs studentprotesterna i augusti vid universitet över hela landet under parollen #FeesMustFall. Protesterna slutade regelmässigt i våld. Medan det möjligen förekom någon våldsytring från studenternas sida har Amnesty International tagit emot många rapporter om att polisen använt övervåld. Gummikulor avfyrades från nära håll mot studenter och supportrar i allmänhet. I Johannesburg blev en student den 20 oktober skjuten i ryggen 13 gånger med gummikulor.

I Zimbabwe fortsatte polisen att slå ner protester och strejkaktioner i Harare med användande av övervåld. Hundratals människor greps för att ha deltagit i fredliga protester i olika delar av landet. En av dem var pastorn Evan Mawarire, ledare för kampanjen #ThisFlag, som hölls kortvarigt frihetsberövad i ett försök att trycka ned den växande oppositionen. Han flydde till slut från landet då han fruktade för sitt liv.

Under såväl dessa som under andra protester, till exempel i Tchad, Republiken Kongo, Demokratiska republiken Kongo, Etiopien, Gabon, Gambia, Lesotho och Uganda, förekom allt fler nedslag mot sociala medier och godtyckliga restriktioner eller blockeringar av tillgången till internet.

Attacker mot människorättsförsvarare och journalister

Människorättsförsvarare och journalister var ofta de första offren för brott mot de mänskliga rättigheterna. Yttrandefriheten utsattes för såväl stadig urholkning som nya vågor av hot. Försök att undertrycka avvikande åsikter och att dra åt snaran kring yttrandefriheten förekom över hela kontinenten, bland annat i Botswana, Burundi, Kamerun, Tchad, Elfenbenskusten, Gambia, Kenya, Mauretanien, Nigeria, Somalia, Sydsudan, Sudan, Tanzania, Togo och Zambia.

Några var tvungna att betala det yttersta priset. En framstående människorättsadvokat, hans klient och deras taxiförare blev offer för påtvingat försvinnande och utomrättslig avrättning av polisen i Kenya. De tillhörde de fler än 177 individer som blivit utomrättsligt avrättade av säkerhetsorganen under året. I Sudan mördade underrättelsetjänsten den 18-åriga sudanesiska universitetsstudenten Abubakar Hassan Mohamed Taha och den 20-åriga Mohamad Al Sadiq

Yoyo som en del i ett intensifierat förtryck av studentoppositionen. Två journalister mördades i Somalia av oidentifierade förövare i ett samhällsklimat där journalister och medarbetare trakasserades, hotades och attackerades.

Andra människor utsattes för godtyckliga gripanden och blev fortfarande åtalade och fängslade på grund av deras arbete. Några ljuspunkter förekom i Angola då människorättsförsvarare frikändes och samvetsfångar frigavs. Dock användes fortfarande politiskt motiverade rättegångar, åtal för brottsligt förtal och nationella säkerhetslagar för att förtrycka människorättsförsvarare och tysta ner avvikande åsikter och andra kritiska röster. I Demokratiska republiken Kongo klassades ungdomsrörelser som upprorsgrupper. I Eritrea var det fortfarande okänt var de politiker och journalister som blivit godtyckligt gripna och utsatta för påtvingat försvinnande år 2001 befann sig, trots regeringens tillkännagivande att de fortfarande levde.

Högsta domstolen i Mauretanien gav order om att tolv aktivister mot slaveri skulle frigges men tre av dem blev trots detta kvar i fängelse. Organisationer och aktivister mot slaveri utsattes fortfarande för myndigheternas förföljelse.

Människorättsförsvarare och journalister utsattes, förutom för att sättas i fängelse, för fysiska överfall, hot och trakasserier i många länder, till exempel i Tchad, Gambia, Kenya, Somalia och Sydsudan. Den 18 april, Zimbabwes självständighetsdag, överföll statliga säkerhetsagenter brutalt brodern till den påtvingat försvunne journalisten och demokratiaktivisten Itai Dzamara. Han hade hållit upp ett plakat vid ett evenemang i Harare, där president Robert Mugabe var närvarande. I Uganda ägde en rad attacker rum mot frivilligorganisationers kontor och mot människorättsförsvarare. Inget ansvar utkrävdes för dessa brott vilket signalerade att myndigheterna hade fortsatt överseende med och tolererade aktionerna. Under en attack slog inkräktarna ihjäl en säkerhetsvakt.

Mediehus, journalister och användare av sociala medier stod inför allt fler utmaningar i många länder. Myndigheter i Zambia stängde den oberoende tidningen The Post som ett sätt att tysta kritiska medier inför valet, och grep också anställda på högre positioner samt deras familjemedlemmar.

Burundis redan decimerade civilsamhälle och oberoende medier utsattes för allt fler attacker. Journalister, medlemmar grupper på sociala medier, och till och med skolbarn greps enbart för att ha sagt sin mening. I Kamerun dömdes Fomusoh Ivo Feh till tio års fängelse för att ha vidarebefordrat ett sarkastiskt textmeddelande om Boko Haram.

I vissa länder blev nya lagförslag en anledning till oro. Ett lagförslag under behandling i parlamentet i Mauretanien inskränkte rätten till mötes- och föreningsfrihet. I Kongo infördes en lag som utvidgade regeringens kontroll över organisationer inom det civila samhället. I Angola godkände nationalförsamlingen fem lagförslag som på ett oacceptabelt sätt kommer att inskränka yttrandefriheten. På andra håll användes gällande lagar om terrorism och undantagstillstånd för att kriminalisera fredlig opposition. Den etiopiska regeringen - alltmer intolerant mot oppositionella röster - gjorde alltfler nedslag mot journalister, människorättsförsvarare och andra dissidenter med hjälp av Anti-terroristkungörelsen.

Å andra sidan fanns det, till och med i extremt repressiva länder, vissa hoppningivande tecken på juridisk aktivism och mod som utmanade regeringars användning av lagen och rättsväsendet för att strypa avvikande åsikter. I Demokratiska republiken Kongo släpptes fyra

demokrati-aktivister, ett sällsynt positivt steg under ett mycket svårt år för yttrandefriheten i landet. Ett betydelsefullt domstolsbeslut mot repressiva lagar i Swaziland i september var ytterligare en seger för de mänskliga rättigheterna. Högsta domstolen i Zimbabwe undanröjde ett förbud mot demonstrationer. Detta modiga beslut - tillkommet efter president Mugabes hotelser mot domarkåren - ogiltigförklarades visserligen av en annan domstol, men representerade likafullt en seger för försvaret av de mänskliga rättigheterna. Det sände också ett tydligt budskap om att rätten att demonstrera inte kan slopas hur som helst. I Gambia frigavs fler än 40 samvetsfångar, av vilka somliga suttit frihetsberövade så länge som åtta månader, mot borgen i väntan på överklagande omedelbart efter valen.

Politiskt förtryck

2016 kunde man se åtskilliga val ifrågasättas över hela Afrika, som karaktäriserades av ökad repression. I till exempel Burundi, Republiken Kongo, Tchad, Elfenbenskusten, Demokratiska republiken Kongo, Gabon, Gambia, Somalia och Uganda utsattes ledare och andra förespråkare för oppositionen för allvarliga attacker.

I en av de mest oväntade händelseutvecklingarna i regionen deltog tiotusentals gambier i fredliga sammankomster inför presidentvalen, även om valresultatet fortfarande var ifrågasatt vid årets slut.

Månaderna före valen präglades av allvarliga brott mot medborgarnas rätt till yttrandefrihet. Ett stort antal oppositionella greps och två dog i häktet efter att ha deltagit i fredliga demonstrationer. Trettio människor dömdes till tre års fängelse för sitt deltagande i fredliga protestaktioner och fjorton andra väntade på rättegång. Alla frigavs mot borgen omedelbart efter valen den 1 december.

Trots att president Yahya Jammeh inledningsvis erkände sig besegrad av oppositionsledaren Adama Barrow, utmanade han senare valresultatet och fortsatte att trotsa såväl nationella som internationella påtryckningarna om att lämna över makten.

Regeringen i Uganda underminerade oppositionspartiets möjligheter att på laglig väg utmana resultaten av valen i februari. Säkerhetsstyrkor grep upprepade gånger motståndarsidans presidentkandidat Dr Kizza Besigye och några av hans partikamrater och supportrar. De belägrade också hans hem och genomförde räder mot partiets kontor i Kampala.

I Demokratiska republiken Kongo försökte president Joseph Kabila behålla makten efter utgången av den konstitutionellt stadgade andra perioden, som tog slut i december. De som motsatte sig detta liksom de som kritiserade förseningen av valen, utsattes för systematiska tillslag. Säkerhetspoliserna grep och trakasserade dem som uttryckligen tog ställning i den konstitutionella debatten eller som anmälde brott mot de mänskliga rättigheterna. De anklagades för att ha förrått sitt land.

I Somalia förvärrades en akut humanitär kris av en politisk kris gällande valförsamlingar vid parlaments- och presidentval. Den väpnade gruppen Al-Shabaab förkastade alla former av val och uppmanade sina sympatisörer att slå till mot vallokaler och att döda klanledare, regeringstjänstemän och parlamentsmedlemmar som deltog i valen.

Myndigheterna i Republiken Kongo höll fortfarande ledaren för "Uni pour le Congo" (UPC), Paulin Makaya, fängslad enbart för att fredligt ha utövat sin rätt till yttrandefrihet. Sedan

oppositionen i mars hade förkastat resultaten av presidentvalet grep myndigheterna de ledande oppositionella personerna och tystade fredliga protestyttringar.

Inför en folkomröstning i oktober om grundlagsändringar i Elfenbenskusten slog myndigheterna till mot medlemmar av oppositionen och inskränkte orättfärdigt deras rätt till yttrande- och mötesfrihet. Bland annat utsattes dussintals oppositionella för godtyckligt gripande och frihetsberövande under en fredlig demonstration. Några av dem släpptes sedan på olika platser i den ekonomiska huvudstaden Abidjan, andra dumpades omkring 10 mil från sina hem och tvingades gå tillbaka till fots i vad som kan kallas för ”rörlig fångenskap”. I oktober, under en fredlig demonstration mot folkomröstningen, avfyrade polisen tårgas, slog ner ledarna och grep minst 50 personer.

Väpnade konflikter

Under de väpnade konflikterna i Afrika utsattes civila för kränkningar och våld av allvarlig art. Så var till exempel fallet i Kamerun, Centralafrikanska republiken (CAR), Tchad, Demokratiska republiken Kongo, Mali, Niger, Nigeria, Somalia, Sydsudan och Sudan. Könsbaserat och sexuellt våld förekom i stor utsträckning och barn rekryterades som barnsoldater.

I västra, centrala och östra Afrika, fortsatte väpnade grupper som Al Shabaab och Boko Haram att utöva obarmhärtigt våld och kränkningar. Hundratals civila dödades eller bortfördes och miljontals människor tvingades leva med rädsla och osäkerhet både inom och utanför sina hemländer. I Kameruns nordligaste region levde fler än 170 000 människor - mest kvinnor och barn – som internflyktingar på grund av Boko Harams övergrepp. I Niger behövde mer än 300 000 människor humanitärt bistånd under undantagstillståndet i Diffaregionen, där Boko Haram stod för de flesta attackerna.

Många regeringar reagerade mot dessa hot med åsidosättande av internationell humanitär lag och människorättslagstiftning, till exempel genom godtyckliga gripanden, användning av isoleringshäkte, tortyr, påtvingade försvinnanden och utomrättsligt dödande.

I Nigeria befann sig 29 barn under 6 år, däribland spädbarn, bland de mer än 240 människor som under året dog under fasansfulla förhållanden i det beryktade fånglägret Giwa i Maiduguri. Tusentals människor föstes ihop vid massgripanden i nordöstra delen av landet, ofta utan att det fanns bevisning mot dem. De kvarhölls i överbelagda och ohygieniska fångläger utan rättegång eller möjlighet att kontakta yttervärlden. Detsamma gällde Kamerun där mer än 1 000 människor - många godtyckligt frihetsberövade - hölls i förvar under vidriga förhållanden. Många dog av tortyr, sjukdomar eller undernäring. De som misstänktes stödja Boko Haram ställdes inför rätta vid bristfälliga rättegångar i militärdomstolar, där dödsstraff var den utan tvekan mest sannolika utgången.

I Sudans delstater Darfur, Blå Nilen och Södra Kordofan var säkerhetsläget och de humanitära förhållandena fortfarande förfärliga. Bevis för att regeringsstyrkor använt kemiska vapen i Jabel Marra-regionen i Darfur visade att regimen kommer att fortsätta attackera sin civila befolkning utan att räkna med att behöva ställas till svars för brott mot folkrätten.

Trots undertecknandet av fredsöverenskommelsen i Sydsudan mellan regeringsstyrkor och rivaliserande styrkor, fortsatte striderna i olika delar av landet över hela året. De eskalerade i den sydliga regionen Equatoria, efter att häftiga strider utbrutit i huvudstaden Juba i juli.

Under striderna begick väpnade styrkor, särskilt regeringssoldater, brott mot de mänskliga rättigheterna till exempel genom avsiktligt dödande och attacker mot hjälparbetare. FN-uppdraget i Sydsudan (UNMISS) kritiserades för att ha underlåtit att skydda civila under striderna. Enligt en resolution från FN:s säkerhetsråd skulle en regional skyddsstyrka etableras, vilket inte genomfördes. FN:s särskilde rådgivare för förhindrandet av folkmord och FN:s människorättskommission i Sydsudan slog larm om att det fanns risk för folkmord.

Trots fredligt genomförda val i december 2015 och februari 2016 i Centralafrikanska republiken (CAR) försämrades säkerhetsläget senare under året. Detta innebar fara för att landet skulle bli skådeplats för ännu mer dödligt våld. Väpnade grupper utförde åtskilliga attacker: förde detta Séléka-rebeller från åtminstone två olika fraktioner dödade den 12 oktober minst 37 civila och skadade 60 samt satte ett läger för internflyktingar i brand i staden Kaga Bandoro.

Trots så mycket blodspillan och lidande syntes världen vända uppmärksamheten ännu längre bort från Afrikas konflikter. Det internationella samfundets reaktion på konflikterna på denna kontinent var verkligen bedrövligt inadekvat. Detta visade sig dels genom FN:s säkerhetsråds underlåtenhet att besluta om sanktioner mot Sydsudan, dels genom bristande förmåga att genom fredsbevarande operationer skydda civila i Centralafrikanska republiken, Sydsudan och Sudan. Det förekom knappt några påtryckningar från vare sig FN:s säkerhetsråd eller Afrikanska Unionens (AU:s) freds- och säkerhetsråd mot Sudans regering för att få den att tillåta humanitär hjälp eller för att utreda anklagelser om allvarliga övergrepp. AU formade inte heller någon sammanhängande och konsekvent strategi mot folkrättsbrott och andra allvarliga människorättskränkningar som begåtts i samband med konflikter och kriser. Istället förblev AU:s reaktioner i huvudsak både långsamma, inkonsekventa och reaktiva.

Flyktingar, internflyktingar och migranter

Konflikterna i Afrika - till exempel i Kamerun, Centralafrikanska republiken, Tchad, Mali, Niger, Nigeria, Somalia, Sydsudan och Sudan - var fortfarande bland de främsta orsakerna till globala och interna flyktingkriser. Miljontals kvinnor, barn och män kunde inte återvända hem eller tvingades av nya hot att fly mot okända faror och en osäker framtid.

Människor från Afrika söder om Sahara utgjorde majoriteten av de hundratusentals flyktingar och migranter som tog sig till Libyen för att undgå krig, förföljelse eller extrem fattigdom, ofta med förhoppningen att resa igenom landet för att slå sig ned i Europa. Amnesty Internationals utredning avslöjade fruktansvärda övergrepp, som sexuellt våld, dödande, tortyr och religiös förföljelse längs smuggelvägarna till och från Libyen.

I norra Nigeria förblev åtminstone två miljoner människor internflyktingar som levde i värdsamhällen eller i överfulla läger med otillräcklig föda, vatten och sanitet. Tiotusentals internflyktingar kvarhölls i läger med beväpnade vakter från militären och gruppen Civilian Joint Task Force, som anklagades för att utnyttja kvinnor sexuellt. Tusentals människor har dött i de här lägren på grund av allvarlig undernäring.

Hundratusentals flyktingar från Centralafrikanska republiken, Libyen, Nigeria och Sudan levde fortfarande under usla förhållanden i flyktingläger i Tchad. Enligt FN flydde mer än 300 000 människor från Burundi, de flesta av dem till flyktingläger i grannländerna Rwanda och Tanzania. Mer än 1,1 miljon somalier förblev internflyktingar medan ytterligare 1,1 miljon somaliska flyktingar befann sig i grannländerna eller på andra platser.

Under de tre år som förflutit sedan konflikten i Sydsudan började hade antalet flyktingar i närbelägna länder nått en miljon medan totalt 1,7 miljon människor fortfarande var internflyktingar och 4,8 miljoner led brist på livsmedel.

Kenyas regering tillkännagav sin avsikt att stänga flyktinglägret Dadaab som hyste 280 000 flyktingar. Ungefär 260 000 av dessa människor var från Somalia eller hade somaliskt ursprung. De riskerade att, i strid med folkrätten, tvingas återvända till Somalia på grund av andra förändringar i Kenyas flyktingpolitik.

Straffrihet och underlåtenhet att säkerställa rättvisa

Straffrihet förblev en gemensam nämnare för alla mer omfattande konflikter i Afrika, då de som misstänktes för brott mot folkrätten och grova brott mot mänskliga rättigheter sällan ställdes till svars.

Trots ett tydligt mandat kvarstod för AU att ta konkreta steg för att inrätta en hybriddomstol för Sydsudan, vilket landets fredsöverenskommelse krävde. En sådan domstol skulle innebära den bästa möjligheten att säkra ansvarsutkrävande för de krigsbrott och brott mot mänskligheten som begicks under konflikten och för att avskräcka från ytterligare övergrepp.

Några framsteg gjordes för att inrätta den särskilda brottmålsdomstolen i Centralafrikanska republiken. De allra flesta misstänkta förövare av allvarliga brott och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna förblev dock på fri fot, utan att ha vare sig gripits eller förhörts. Vid sidan av FN-missionens svaga insats för fredsbevarande i landet utgjorde straffriheten en av de starkaste drivkrafterna i konflikten och civila mötte dödligt våld och en osäker tillvaro.

I Nigeria fanns övertygande bevis för att militären begått vittomfattande och systematiska brott mot internationell humanitär rätt och människorättslagstiftning. Dessa brott innefattade att mer än 7 000 mestadels unga, nigerianska män och pojkar dog i militärfångelser och att över 1 200 människor dödades genom utomrättsliga avrättningar. Regeringen vidtog emellertid inga åtgärder för att utreda sådana anklagelser. Ingen ställdes inför rätta och övergreppen fortsatte.

Den internationella brottmålsdomstolen (ICC) avvisade åtalpunkterna mot Kenyas vicepresident William Ruto och radiopresentatören Joshua Arap Sang. Därmed föll alla fall i ICC som hade att göra med våld under perioden efter valen i Kenya 2007-2008. Detta beslut sågs som ett stort bakslag för de tusentals offer som fortfarande väntade på rättvisa.

Tre stater i Afrika, Burundi, Gambia och Sydafrika, tillkännagav sin avsikt att dra sig ur Romstadgan, ett svek mot miljontals offer för internationella brott över hela världen.

AU fortsatte också att uppmana stater att bortse från sina internationella förpliktelser att gripa den sudanesiske presidenten Omar Al-Bashir, trots att han var eftersökt av ICC för anklagelser om folkmord. I maj underlät Uganda att gripa och överlämna president Al-Bashir till ICC när han besökte landet, vilket var ett svek mot de hundratusentals människor som dödats eller fördrivits under konflikten i Darfur.

Det fanns trots allt några uppmuntrande och historiska ögonblick för internationell rättvisa och ansvarsutkrävande. Många av ICC:s medlemsstater i Afrika betygade sitt stöd för

Romstadgan och sin avsikt att stanna kvar inom dess system under generalförsamlingens 15:e session i november. Detta åtagande klargjordes redan vid AU:s toppmöte i juli i Kigali då många länder - däribland Botswana, Elfenbenskusten, Nigeria, Senegal och Tunisien - motsatte sig en uppmaning att i stor skala lämna Romstadgan. I december tillkännagav Gambias tillträdande president sin avsikt att upphäva regeringens beslut att dra sig ur Romstadgan.

En annan positiv utveckling är att Tchads tidigare president Hissène Habré i maj fälldes för brott mot mänskligheten, krigsbrott och tortyr som begåtts mellan 1982 och 1990. Den extraordinära afrikanska kammaren i Dakar dömde honom till livstids fängelse och placerade därmed en ny milstolpe för ansträngningarna att få ett slut på straffriheten i Afrika. Detta var kontinentens första fall inom den universella jurisdiktionen och Habré den förste före detta afrikanska ledare som åtalades inför en domstol i ett annat land för brott mot folkrätten.

I mars fälldes förre vicepresidenten i Demokratiska republiken Kongo, Jean-Pierre Bemba, av ICC för krigsbrott och brott mot mänskligheten, begångna i Centralafrikanska republiken. Han dömdes till 19 års fängelse. Dessförinnan hade ICC avkunnat sin första dom för våldtäkt som krigsbrott och sin första dom grundad på befälsansvar. Den fällande domen mot Bemba var viktig i striden för rättvisa för offren för sexuellt våld i Centralafrikanska republiken och över hela världen.

ICC påbörjade också rättegången mot Elfenbenskustens förre president Laurent Gbagbo och hans ungdomsminister Charles Blé Goudé, efter åtal för brott mot mänskligheten. ICC fällde också Ahmad Al-Faqui Al-Mahdi, enligt uppgift en uppsatt medlem av den väpnade gruppen Ansar Eddine, för attacker mot moskéer och mausoleer i Timbuktu i Mali år 2012, ett folkrättsbrott.

Sydafrikas regering tillrättavisades av Högsta domstolen för att ha svikit sina nationella och internationella åtaganden då de underlät att gripa Al-Bashir under dennes besök i landet 2015. Detta var en bekräftelse av den internationella normen att motverka immunitet för förövare av internationella brott, oberoende av officiell ställning.

Diskriminering och marginalisering

Kvinnor och flickor blev ofta utsatta för diskriminering, marginalisering och övergrepp, inte sällan på grund av kulturella traditioner och normer och diskrimineringen som hade institutionaliserats på grund av bristfällig lagstiftning. Kvinnor och flickor blev också utsatta för sexuellt våld och våldtäkt under konflikter och i länder där det fanns många flyktingar och internt fördrivna människor.

Det fanns rapporter om höga nivåer av könsbaserat våld mot kvinnor och flickor i många länder, som exempelvis Madagaskar, Namibia och Sierra Leone.

I Sierra Leone fortsatte regeringen att förbjuda gravida flickor att gå i vanliga skolor och ta examen. Presidenten vägrade också att underteckna ett lagförslag som legaliserade abort i vissa situationer, trots att parlamentet hade antagit lagen två gånger och trots den höga mödradödligheten i Sierra Leone. Landet tillbakavisade FN:s rekommendationer att lagstifta mot kvinnlig könsstympning.

I Burkina Faso hade tidiga och påtvingade giftermål berövat tusentals flickor, så unga som 13 år, deras barndom. Kostnaden för preventivmedel och andra försvårande omständigheter hindrade dem från att välja om och när de skulle ha barn. Efter en intensiv kampanj inom civilsamhället tillkännagav emellertid regeringen att den legala åldern för giftermål genom revidering av lagen skulle höjas till 18 år.

I länder som Botswana, Kamerun, Kenya, Nigeria, Senegal, Tanzania, Togo och Uganda utsattes hbtqi-personer, eller de som ansågs vara det, fortfarande för övergrepp och diskriminering. Två män i Kenya anhöll vid överdomstolen i Mombasa om att de anala undersökningar samt HIV- och hepatit B-tester som de tvingats genomgå 2015 skulle förklaras strida mot konstitutionen. Domstolen fastställde dock att det var lagligt med anala undersökningar av män som misstänktes bedriva sexuell aktivitet med andra män. Påtvingade anala undersökningar strider mot rätten till personlig integritet och mot det folkrättsliga förbudet mot tortyr och annan misshandel.

I Malawi utbröt en oerhörd våg av våldsattacker mot människor med albinism, vilket blottade en systematiskt bristfällig polisverksamhet. Både ensamma individer och kriminella gäng ägnade sig åt bortföranden, mord och grova rån på jakt efter kroppsdelar som de trodde innehöll magiska krafter. Särskilt kvinnor och barn riskerade att dödas, ibland av sina egna släktingar.

I Sudan underminerades religionsfriheten av ett rättssystem enligt vilket konvertering från islam till någon annan religion straffades med döden.

Bristande ansvarsutkrävande för företag var också en orsak till grova brott mot barnets rättigheter. Tusentals barn bröt kobolt under riskfyllda omständigheter i småskalig gruvsdrift i Demokratiska republiken Kongo. Denna kobolt används till batterier i till exempel mobiltelefoner och laptopdatorer. Många elektronikföretag - däribland Apple, Samsung och Sony - försummar att genomföra elementära kontroller för att försäkra sig om att kobolt som brutits av barnarbetare inte används i deras produkter.

En framåtblick

AU betecknade 2016 som ”Året för mänskliga rättigheter i Afrika”, men många medlemsstater underlät att omvandla retorik om mänskliga rättigheter till handling. Om det var något av det som hänt under året som borde firas, skulle det vara berättelsen om folkets motstånd och mod att formulera ett klart budskap att det inte längre låter sig tystas av repression och skrämsepolitik.

Om det hade funnits politisk vilja och mod att ge människor utrymme att fritt uttrycka sina åsikter, hade med största sannolikhet eskalerande kriser i länder som Burundi, Etiopien, Gambia och Zimbabwe ha kunnat avväjas eller minimeras.

Trots framsteg på vissa områden förblev AU:s reaktioner mot kränkningar av de mänskliga rättigheterna - både då dessa utgjorde strukturella orsaker till konflikter och då de skapats av konflikter - för det mesta långsamma, inkonsekventa och kontraproduktiva. Även i de fall då AU uttryckte farhågor gällande sådana kränkningar, saknade organisationen i allmänhet såväl beslutsamhet som politisk vilja att direkt konfrontera övergreppen. Det tycktes också finnas glapp i koordinationen mellan å ena sidan AU:s organ och mekanismer för fred och säkerhet - som AU:s fred- och säkerhetsråd och system för tidig varning (Continental Early Warning

System) – och å andra sidan regionala människorättsinstitutioner. Detta begränsade möjligheten att agera övergripande mot människorättskränkningar som antingen lett till eller orsakats av konflikter.

AU har nu mindre än fyra år på sig att förverkliga sin målsättning att ”tysta alla vapen” på kontinenten till år 2020. Det är dags att förvandla detta åtagande till handling genom att effektivt angripa de underliggande strukturella orsakerna till konflikter, däribland ihållande brott mot de mänskliga rättigheterna.

Mer effektiva åtgärder behövs också för att komma till rätta med rådande straffrihet. Detta betyder att politiskt motiverade attacker mot ICC måste upphöra samt att rättssäkerhet måste främjas och ansvar utkrävas för allvarliga brott och grova människorättskränkningar i länder som till exempel Sydsudan.

AU har börjat utforma en tioårig handlings- och tillämpningsplan för mänskliga rättigheter i Afrika, vilket skapar ännu en möjlighet att angripa kontinentens viktigaste utmaningar. Utgångspunkten bör vara erkännandet av att afrikanerna reser sig och kräver sina rättigheter, trots förtryck och utestängning.

Amerika

Trots ett offentligt samtal som kretsade kring demokrati och ekonomiska framgångar och trots förhoppningar om att den kvardröjande väpnade konflikten i Colombia äntligen skulle ta slut, förblev Amerika en av världens våldsammaste och mest ojämlika regioner.

I hela regionen kännetecknades året av att retoriken i politiska kampanjer och bland statstjänstemän tenderade att färgas av rasism och diskriminering och av ett motstånd mot rättigheter, vilket accepterades och normaliserades av konventionella medier. I november valdes Donald Trump till president i USA efter en kampanj som chockerade genom sin diskriminerande, misogyn och främlingsfientliga retorik, och som väckte allvarlig oro beträffande USA:s framtida inställning till de mänskliga rättigheterna, både inom landet och globalt.

Människorättskrisen i regionen förvärrades av att grundläggande friheter drabbades av ökande hinder och inskränkningar. Vågor av förtryck blev alltmer synliga och våldsamma, med stater som ofta missbrukade sitt rättsväsende och sina säkerhetsstyrkor för att skoningslöst reagera på och krossa opposition, och med ett växande folkligt missnöje.

Diskriminering, osäkerhet, fattigdom och miljöförstöring förekom allmänt i hela regionen. Underlåtenheten att upprätthålla de internationella normerna för de mänskliga rättigheterna visade sig också genom en djup klyfta av ekonomisk, social och juridisk ojämlikhet – en klyfta som förstärktes av korruption och bristande ansvarsutkrävande.

Allmänt förekommande och djupt rotade hinder för tillgång till rättvisa och en försvagad rättsstat var gemensamma drag i många av regionens länder. Straffrihet för människorättskränkningar var vanligt förekommande och i vissa fall gav bristen på ett oberoende och opartiskt rättsväsende ytterligare skydd åt politiska och ekonomiska intressen. De här omständigheterna vidmakthöll människorättskränkningarna och i synnerhet förblev tortyr och annan misshandel allmänt förekommande, trots att länder som till exempel Brasilien, Mexiko och Venezuela har lagar mot tortyr.

Bristande rättssystem i kombination med staternas oförmåga att genomföra en allmän säkerhetspolitik som värnar de mänskliga rättigheterna bidrog till en hög grad av våld. Länder som Brasilien, El Salvador, Honduras, Jamaica, Mexiko och Venezuela hade världens högsta mordfrekvens.

Det endemiska våldet och osäkerheten var ofta kopplad till, och förvärrades av, spridningen av olagliga handeldvapen och tillväxten av organiserad brottslighet. I vissa fall hade denna brottslighet tagit kontroll över hela områden, ibland med polisens och militärens goda minne och medverkan.

Centralamerikas ”norra triangel” - El Salvador, Guatemala och Honduras - var en av världens våldsammaste platser, och fler dödades där än i de flesta krigszoner på jorden. El Salvadors mordstatistik, med 108 mord per 100 000 invånare, var en av världens högsta. För många överskuggades det dagliga livet av kriminella gäng.

Det utbredda könsbaserade våldet var fortfarande ett av de mest skrämmande av staternas misslyckanden på den amerikanska kontinenten. I oktober avslöjade Ekonomiska kommissionen för Latinamerika och Karibien att tolv kvinnor och flickor mördades varje dag i regionen på grund av sitt kön (ett brott klassat som "femicid") och att de flesta av dessa brott aldrig bestraffades. Enligt USA:s utrikesdepartement utsattes en av fem kvinnor i USA för sexuellt ofredande under sin college-tid, även om bara ett av 10 fall rapporterades till myndigheterna.

Homosexuella, bisexuella, transpersoner, queerpersoner och intersexuella (hbtqi-personer) i hela regionen möttes av en högre grad av våld och diskriminering, och fler hinder om de vände sig till rättsväsendet. Masskjutningen på en nattklubb i Orlando, Florida, visade att hbtqi-personer var de som löpte störst risk att utsättas för hatbrott i USA. Brasilien förblev världens mest dödliga land för transpersoner.

I februari klassade Världshälsoorganisationen (WHO) zikaviruset som ett hot mot folkhälsan, sedan de upptäckt en "explosiv" spridning av viruset i regionen. Frukten för att en spridning av viruset från mor till barn kan länkas till mikroencefalit hos nyfödda, liksom en möjlig spridning av viruset via sex, riktade strålkastarljuset mot hindren för ett effektivt genomförande av sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i regionen.

De statliga misslyckandena lämnade maktvakuum som fylldes av allt inflytelserikare transnationella företag, framför allt inom utvinningsindustrin och annan industri som förknippas med beslagtalandet av land och naturresurser. Detta skedde vanligen på mark som hörde till och som urbefolkningar, andra etniska minoriteter och självägande bönder gjorde anspråk på, utan att respektera deras rätt till fritt och förhandsinformerat samtycke. Ofta drabbades dessa grupper hälsa, miljö, försörjning och kultur, och de utsattes också för tvångsflyttning vilket betydde slutet för deras samhällen.

Politiskt förtryck, diskriminering, våld och fattigdom låg bakom en annan humanitär kris, som blev allt djupare men som i stort sett var bortglömd. Hundratusentals flyktingar – de flesta från Centralamerika – tvingades fly från sina hem för att söka skydd. Ofta riskerade de då att utsättas för ytterligare kränkningar av de mänskliga rättigheterna eller att mista livet.

Många regeringar uppvisade en växande intolerans mot kritik, då de tystade ned avvikande åsikter och satte munkavle på yttrandefriheten.

I Mexiko var myndigheternas ovilja att acceptera kritik så stor att man tog sin tillflykt till ett totalt förnekande av landets människorättskris. Trots det faktum att nästan 30 000 människor hade anmälts försvunna, trots att tusentals hade mist livet vid insatser för att bekämpa droghandel och organiserad brottslighet, och trots att tusentals hade tvingats lämna sina hem till följd av utbrett våld, struntade myndigheterna i kritiken från det mexikanska civilsamhället och från internationella organisationer, däribland FN.

Förnekande kännetecknade också den allt sämre situationen för de mänskliga rättigheterna i Venezuela, där regeringen satte miljontals människors liv och mänskliga rättigheter på spel genom att vägra erkänna att man hade en stor humanitär och ekonomisk kris och genom att vägra begära internationell hjälp. Trots allvarlig brist på mat och medicin, snabbt stigande brottslighet och ständiga kränkningar av de mänskliga rättigheterna – däribland många fall av polisvåld – tystade regeringen ned sina kritiker i stället för att besvara folkets desperata rop på hjälp.

Bland de viktiga händelserna under 2016 kan nämnas att USA:s president Barack Obama gjorde ett historiskt statsbesök till Kuba. Detta gjorde att utmaningarna gällande de mänskliga rättigheterna i de båda länderna fick internationell uppmärksamhet, till exempel den dåliga behandlingen av migranter i USA, påverkan av USA:s embargo mot Kuba på situationen för de mänskliga rättigheterna samt bristen på yttrandefrihet och förtrycket av aktivister på Kuba.

Efter över fyra års förhandlingar ratificerade Colombias kongress fredsöverenskommelsen med Colombias revolutionära väpnade styrkor (FARC) och avslutade därmed äntligen landets 50-åriga väpnade konflikt med FARC som hade ödelagt miljontals liv. En fredsprocess med Colombias näst största gerillagrupp, Nationella befrielsearmén (ELN), hade tillkännagivits men hade ännu inte påbörjats vid årets slut, framför allt därför att gruppen vägrat frige en framstående person ur gisslan.

I Haiti orsakade en dödlig orkan en stor humanitär kris, vilket förvärrade redan existerande skador från naturkatastrofer. Djupliggande och strukturella problem som brist på resurser och politisk vilja hade redan gjort att landet inte lyckats erbjuda ordentliga bostäder åt de 60 000 människor som bodde i läger under fruktansvärda villkor efter jordbävningen 2010. Presidentval och parlamentsval sköts fram två gånger med hänvisning till fusk, vilket orsakade protester. Enligt uppgift bemötte polisen dessa protester med överdrivet våld. I november valdes Jovenel Moïse till president.

Människorättsförvarare i riskzonen

I många länder i Amerika var det fortfarande utomordentligt farligt att försvara de mänskliga rättigheterna. I synnerhet blev journalister, advokater, domare, politiska motståndare och vittnen utsatta för hot, attacker, tortyr och påtvingade försvinnanden. Vissa dödades till och med av statliga och icke-statliga aktörer som ville tysta dem. Människorättsförvarare råkade också ut för hatkampanjer och förtal. Ändå såg man inte många framsteg när det gällde att utreda dessa attacker och dra förövarna inför rätta.

Människorättsförvarare och sociala rörelser som motsatte sig storskaliga utvecklingsprojekt och transnationella företag löpte speciellt stor risk att utsättas för repressalier. Kvinnliga människorättsförvarare, liksom historiskt marginaliserade grupper, utsattes också för våld.

I Brasilien utsattes människorättsförvarare i ökande grad för attacker, hot och mord. I Nicaragua blundade regeringen för kränkningar av de mänskliga rättigheterna och förföljde aktivister. Den svåra situationen för samvetsfångar i Venezuela – och regeringens vilja att trycka ned oppositionen – hamnade i rampljuset då den svårt sjuke oppositionsledaren Rosmit Mantilla förvägrades operation och i stället placerades i en straffcell; efter intensiva nationella och internationella påtryckningar fick han den absolut nödvändiga medicinska vård han behövde, och i november frigavs han.

Honduras och Guatemala var de farligaste länderna i världen för dem som försvarade mark, landområden och miljö; en våg av hot, falska anklagelser, förtalskampanjer, attacker och mord drabbade miljö- och landaktivister. I mars riktade mordet på Berta Cáceres, en framstående ledare inom Honduras urfolk, strålkastarljuset på det allmänt förekommande våldet mot dem som försvarade mark, landområden och miljö i landet. Berta Cáceres sköts i sitt hem av beväpnade män.

I Guatemala var det vanligt att människorättsförsvarare som opponerade sig mot projekt för utvinning av naturresurser kriminaliserades genom grundlösa rättsprocesser och missbruk av rättssystemet, och de identifierades ofta som ”den inre fienden”. I Colombia var det fortfarande skrämmande vanligt att människorättsförsvarare hotades och mördades, särskilt samhällsledare och miljöaktivister.

I Argentina greps samhällsledaren Milagro Sala och anklagades för fredliga protester i Jujuy. Trots att man hade gett order om att hon skulle frigges inleddes ytterligare brottmålsföroranden mot henne för att fortsatt hålla henne häktad. I oktober kom FN:s arbetsgrupp för godtyckligt fängslande fram till att hon hade fängslats godtyckligt och förordade att hon omedelbart skulle frigges.

I norra Peru fick Máxima Acuña 2016 års Goldmanpris, ett mycket respekterat miljöpris. Som bonde var hon indragen i en juridisk tvist med Yanacocha, en av regionens största guld- och koppargruvor, angående äganderätten till marken där hon bodde. Trots en kampanj med trakasserier och hot, där säkerhetspersonal påstods ha fysiskt attackerat henne och hennes familj, stod hon på sig och vägrade ge upp sin kamp för att bevara lokala sjöar och att stanna kvar på sin mark.

I Ecuador inskränktes yttrandefriheten och föreningsfriheten kraftigt genom restriktiv lagstiftning och nedtystningsteknik. Kriminaliserandet av oliktankande fortsatte, särskilt drabbades de som motsatte sig utvinningsprojekt på urfolkens mark.

Trots att Kuba gjorde anspråk på politisk öppenhet och trots att relationerna till USA återupptogs under förra året, rapporterade civilsamhället och oppositionsgrupper att regeringskritiker utsattes för ökande trakasserier. Människorättsförsvarare och politiska aktivister beskrevs offentligt som ”subversiva” och ”anti-kubanska legoknektar”. En del utsattes kortvarigt för godtyckligt frihetsberövande innan de frigavs utan åtal. Detta skedde ofta flera gånger i månaden.

Hot mot det inter-amerikanska systemet till skydd för mänskliga rättigheter

Trots omfattningen av regionens utmaningar gällande de mänskliga rättigheterna påverkades den interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter (IACHR) under större delen av året av en finansiell kris. IACHR är av avgörande betydelse både för att försvara och främja de mänskliga rättigheterna och för att garantera tillgång till rättslig prövning för de offer som inte får det i sina hemländer. Orsaken till den finansiella krisen var att medlemmar av de Amerikanska staternas organisation (OAS) tillsköt otillräckliga resurser – en tydlig demonstration av staternas brist på politisk vilja att främja och skydda de mänskliga rättigheterna såväl inom som utanför sina territorier.

I maj sade IACHR att man stod inför den värsta finansiella krisen i sin historia. Det fanns en reell fara för en försvagning av de framsteg som gjorts av IACHR i bemötandet av allvarliga människorättskränkningar och strukturell diskriminering – just då IACHR behöver spela en mer aktiv roll för att garantera att stater följer sina åtaganden enligt internationell människorättslagstiftning.

Med en årlig budget på 8 miljoner dollar förblev det interamerikanska människorättssystemet världens fattigaste, med mindre resurser än sina motsvarigheter i Afrika (13 miljoner dollar) och Europa (cirka 104,5 miljoner dollar).

Även om man slutligen fick ytterligare resurser för att komplettera IACHR:s inkomster, fanns det oro för att den politiska krisen skulle fortsätta om inte stater gav tillräckligt stora anslag till institutionen och samarbetade med den, oavsett hur kritisk den var mot hur länderna levde upp till de mänskliga rättigheterna.

Bristen på stöd för IACHR kunde även ta sig mer specifika uttryck. Mexikos regering försökte hindra dess arbete i fallet Ayotzinapa, där 43 studenter år 2014 utsattes för påtvingade försvinnanden efter att ha gripits av polis. Trots myndigheternas påstående att studenterna hade kidnappats av ett kriminellt gäng och att deras kvarlevor bränts och kastats i en sopcontainer kom en grupp experter som IACHR anlätade till slutsatsen att det vetenskapligt kunde bevisas vara omöjligt att så många kroppar hade bränts på det sätt som påstods. I november sjösatte IACHR ett speciellt utredningsmaskineri för att följa upp frågan enligt experternas rekommendationer, men det var svårt att försäkra sig om tillräckligt stöd från myndigheterna.

Flyktingar, migranter och statslösa

Centralamerika var källan till en snabbt förvärrad flyktingkris. Skoningslöst våld i denna ofta bortglömda del av världen fortsatte att orsaka en tillströmning av asylsökansökningar från Centralamerikanska medborgare i Mexiko, USA och andra länder, som nådde nivåer som man inte sett sedan de flesta av konflikterna i regionen tog slut för decennier sedan.

Hundratusentals människor reste genom Mexiko för att antingen söka asyl där eller fortsätta till USA. Många kvarhölls under hårda förhållanden, dödades, kidnappades eller råkade ut för utpressning från kriminella gäng, som ofta arbetade i maskopi med myndigheterna. Ett stort antal ensamkommande barn och ungdomar var speciellt utsatta för kränkningar av de mänskliga rättigheterna och kvinnor och flickor löpte allvarlig risk att bli offer för sexuellt våld och trafficking.

Trots överväldigande bevis för att många asylsökande riskerade att råka ut för extremt våld om de inte beviljades asyl, fortsatte deportationerna från Mexiko och USA. Många tvingades återvända till de livshotande situationer som de ursprungligen flytt från; en del uppges ha mördats av gäng efter att ha deporterats.

Honduras, Guatemala och El Salvador förvärrade den djupnande krisen genom att inte skydda människor från våld och inte skapa någon enhetlig skyddsplan för dem som deporterats från länder som Mexiko och USA.

I stället för att ta ansvar för sin egen roll i krisen fokuserade dock berörda myndigheter på de kränkningar av de mänskliga rättigheterna som människor utsattes för på vägen genom Mexiko till USA. De kom också med falska påståenden om att de flesta flydde av ekonomiska skäl snarare än på grund den stegrande våld- och mordfrekvensen, för att inte tala om den dagliga förekomsten av hot och utpressning som den större delen av befolkningen råkade ut för under gängens kamp om kontroll över olika områden.

I USA frihetsberövades under året tiotusentals ensamkommande barn, liksom människor som reste med sina familjer, då de försökte ta sig över gränsen i söder. Familjer hölls i förvar under månader, många utan ordentlig tillgång till medicinsk vård och juridisk rådgivning.

Under hela året uttryckte IACHR oro över situationen för migranter från Kuba och Haiti som försökte ta sig till USA.

På andra håll utsattes migranter och deras familjer genomgående för diskriminering, exkludering och misshandel. I Bahamas förekom utbredd misshandel av papperslösa migranter från länder som Haiti och Kuba. Dominikanska republiken deporterade tusentals människor med haitiskt påbrå, bland dem en del som var födda i Dominikanska republiken och som i själva verket gjordes statslösa. Ofta respekterade de inte internationell rätt och normer för deportation. Vid ankomsten till Haiti fick många av de deporterade slå sig ned i tillfälliga läger, där de levde under vidriga förhållanden.

Trots att de nyvalda myndigheterna i Dominikanska republiken lovat att ta itu med situationen för statslösa individer, var tiotusentals fortfarande statslösa efter en dom i författningsdomstolen år 2013 som retroaktivt och godtyckligt berövade dem deras medborgarskap. I februari beskrev IACHR en ”situation med statslösa ... med en omfattning som vi aldrig tidigare skådat i Amerika.”

Över 30 000 syriska flyktingar vidarebosattes i Kanada, 12 000 i USA.

Allmän säkerhet och mänskliga rättigheter

Icke-statliga aktörer som bolag och kriminella nätverk utövade ett växande inflytande och bar ansvar för förhöjda nivåer av våld och människorättskränkningar. Genomgående underlät dock stater oftast att reagera på situationen i enlighet med internationella normer, och en tendens att militarisera den allmänna säkerheten ledde till betydande kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

En del stater reagerade på social oro, och i synnerhet på fredliga protester, med att i ökande grad använda sig av armén vid allmänna säkerhetsoperationer. De anpassade också militära tekniker, militär utbildning och militär utrustning till att användas av polisen och andra brottsbekämpande myndigheter. Även om de militariserade åtgärderna ofta rättfärdigades med att de var nödvändiga för att bemöta den organiserade brottsligheten, gav de i själva verket utökade möjligheter för staterna att kränka de mänskliga rättigheterna snarare än att ta itu med våldets grundorsaker. I länder som exempelvis Venezuela åtföljdes militära aktioner som svar på protester ofta av tortyr och annan misshandel av demonstranterna.

Sedan polisens dödsskjutningar av Philando Castile i Minnesota och Alton Sterling i Louisiana i juli, förekom protester på olika håll i USA. Polisen svarade då med att använda tung kravallutrustning och militära vapen, vilket väckte farhågor om demonstranternas rätt till mötesfrihet. Det förekom också kritik av graden av våld som användes mot de mestadels fredliga protesterna mot planerna på att bygga en oljeledning, Dakota Access Pipeline, nära reservatet Standing Rock Sioux i North Dakota. USA:s myndigheter försummade än en gång att ta reda på exakt hur många människor som dödats av polis under året; enligt medieuppgifter uppskattades antalet till nästan 1 000 under 2016, varav minst 21 dött sedan polisen använt elpistoler mot dem.

De olympiska spelen i Brasilien i augusti fläckades av att säkerhetsstyrkor gjorde sig skyldiga till människorättskränkningar, utan att myndigheterna och de olympiska arrangörerna vidtog effektiva åtgärder för att förhindra kränkningarna. Antalet människor som dödats av polisen ökade i Rio de Janeiro medan staden gjorde sig redo att stå värd för spelen. Våldsamma polisgripanden ägde rum under hela spelen och protester slogs ned hårt, bland annat genom onödig och överdriven våldsanvändning. Under hela året spädde landets insatser för narkotikabekämpning, liksom tungt beväpnade säkerhetsoperationer, på människorättskränkningarna och försatte poliser i fara.

Polis och andra säkerhetsstyrkor använde också onödigt våld och övervåld i länder som Bahamas, Chile, Dominikanska republiken, Ecuador, El Salvador, Jamaica, Mexiko, Peru och Venezuela.

I Jamaica utgjorde olagligt dödande en del av den modell för polisoperationer som hade varit i stort sett oförändrad under tjugo år, och i Dominikanska republiken uppgavs många av de dödsfall som säkerhetsstyrkorna låg bakom vara olagliga. I bägge länderna undantogs säkerhetsstyrkorna från reformer och de ställdes sällan till svars för sina handlingar.

Tillgång till rättvisa och kampen mot straffrihet

Otyglad straffrihet tillät människorättsförövare att agera utan fruktan för konsekvenser, försvagade rättssäkerheten och hindrade miljontals människor från att få tillgång till sanning och upprättelse.

Straffriheten vidmakthölls genom att rättssystem och säkerhetssektorer förblev underfinansierade, svaga och ofta korrumperade, något som ytterligare förvärrades av en bristande politisk vilja att garantera dessa systems opartiskhet och oberoende. Detta hade till följd att människorättsförövarna inte ställdes inför rätta, vilket i sin tur tillät organiserad brottslighet ett missbruk av brottsbekämpningsmetoder att slå rot och frodas.

Ett stort antal människor kunde inte utkräva sina rättigheter eftersom de förvägrades verklig tillgång till rättvisa. Sådana länder var till exempel Brasilien, Colombia, Guatemala, Mexiko, Honduras, Jamaica, Paraguay, Peru och Venezuela.

I Jamaica dröjde fortfarande straffriheten kvar efter flera decennier av vad som uppgavs vara rättstridigt dödande och utomrättsliga avrättningar begångna av tjänstemän inom brottsbekämpningen. Över 3 000 människor har dödats av polis sedan år 2000, men hittills har bara en handfull poliser ställts till svars. Undersökningskommissionen för brott mot de mänskliga rättigheterna som begåtts under undantagstillståndet 2010 lade i juni fram sina rekommendationer för polisreform; vid årets slut hade Jamaica ännu inte angivit huvuddragen i hur dessa reformer skulle genomföras.

I Chile gick de poliser och militärer som gjort sig skyldiga till att slå, misshandla och ibland till och med döda fredliga demonstranter och andra, till stor del ostraffade. Militärdomstolarna – som ansvarade för fall av människorättskränkningar begångna av poliser och militärer – underlät regelmässigt att på ett fullgott sätt utreda och åtala dem som misstänktes för att ha begått brott. Rättegångarna uppfyllde vanligtvis inte ens de mest elementära kraven på självständighet och opartiskhet.

I juli dömde en domstol i Paraguay en grupp småbönder till upp till 30 års fängelse för morderna på sex poliser och andra relaterade brott, som skett i samband med en marktvist i distriktet Curuguaty 2012. Däremot inleddes ingen utredning beträffande de elva bönder som dödades vid samma tillfälle. Åklagaren kunde inte komma med någon tillfredsställande förklaring till varför dessa dödsfall inte hade utretts. Inte heller kunde åklagaren bemöta anklagelserna om att brottsplatsen hade manipulerats och att bönderna hade torterats under tiden i polisarrest.

Vid årets slut – och två år efter en rapport från den amerikanska senaten i frågan – hade ingen ställts inför rätta i USA för kränkningar av de mänskliga rättigheterna som begåtts inom CIA:s hemliga internerings- och förhørsprogram efter attackerna den 11 september 2001.

I Mexiko åtalades fem marinsoldater, som anklagades för det påtvingade försvinnandet av en man som återfanns död några veckor efter att han frihetsberövats år 2013. Detta var ett positivt steg som gav hopp om ett nytt sätt att ta sig an landets våg av försvinnanden. I hela landet var det fortfarande okänt var tiotusentals människor fanns och vad som hade hänt dem.

I länder som Argentina, Bolivia, Chile och Peru gjorde den pågående straffriheten och avsaknaden av politisk vilja när det gällde att utreda kränkningar av de mänskliga rättigheterna och folkrättsbrott som begåtts under tidigare decenniers militärdiktaturer - däribland tusentals utomrättsliga avrättningar och påtvingade försvinnanden - att offren och deras familjer nekades rätten till sanning, rättvisa och gottgörelse.

I Argentina dömdes dock den tidigare de facto-presidenten Reynaldo Bignone till 20 års fängelse för sin roll i hundratals påtvingade försvinnanden under en regionsomfattande underrättelseoperation; 14 andra officerare dömdes också till fängelse. Domarna var ett steg framåt för rättvisan och kunde förhoppningsvis öppna upp för ytterligare undersökningar.

Även om framstegen när det gällde att behandla straffriheten i Guatemala gick långsamt, befanns i ett prejudicerande mål två före detta militärer skyldiga till brott mot mänskligheten för det sexuella slaveri och slaveri i hemmet, liksom det sexuella våld de utövade mot kvinnor från urfolket Maya-Q'eqchi'.

I juli förklarade Högsta domstolen i El Salvador att amnestilagen stred mot konstitutionen. Detta markerade ett viktigt steg framåt för rättvisan gällande folkrättsbrott och andra brott mot de mänskliga rättigheterna som begåtts under den väpnade konflikten 1980-1992.

I Haiti gjordes inga framsteg gällande utredningen av påstådda brott mot mänskligheten som begåtts av den tidigare presidenten Jean-Claude Duvalier och hans forna medarbetare.

Kvinnors och flickors rättigheter

Stater gjorde få framsteg när det gällde att bekämpa våld mot kvinnor och flickor. Bland annat lyckades de inte skydda dem från våldtäkt och mord och ställde inte heller förövarna till svars. Rapporter om könsbaserat våld kom från bland annat Brasilien, Kanada, Dominikanska republiken, El Salvador, Jamaica, Nicaragua, USA och Venezuela.

Ett stort antal kränkningar av sexuella och reproduktiva rättigheter hade en kraftig påverkan på kvinnors och flickors hälsa. I regionen fanns det högsta antalet länder med totalförbud mot

abort. I några länder kastades kvinnor i fängelse enbart för att de misstänktes ha gjort abort, ibland efter att ha drabbats av missfall.

Fattiga kvinnor i hela Nicaragua var fortfarande de som oftast drabbades av mödradödlighet, och landet hade en av de högsta andelarna tonårsgraviditeter i regionen. Kvinnorna i landet utsattes också för en av världens mest restriktiva abortlagstiftningar; abort var förbjuden under alla omständigheter, även när det gällde att rädda kvinnans liv. I Dominikanska republiken fördröjdes än en gång en reform av strafflagen som skulle avkriminalisera abort i vissa fall. Föreslagna lagreformer för att avkriminalisera abort i Chile diskuterades fortfarande.

Det fanns dock vissa hoppningivande ljuspunkter. I El Salvador frigav domstolens Maria Teresa Rivera, som hade suttit av fyra år av ett 40-årigt fängelsestraff efter att ha fått missfall; det var ett steg mot rättvisa i ett land där kvinnor behandlades på ett fruktansvärt sätt. En annan seger för de mänskliga rättigheterna var då en kvinna i Argentina, som hade dömts till åtta års fängelse efter ett missfall, släpptes ur häktet sedan Högsta domstolen avgjort att det inte fanns tillräcklig grund för att hålla henne frihetsberövad.

Urfolkens rättigheter

I juni antogs den amerikanska deklARATIONEN om urfolkens rättigheter av OAS, efter 17 års förhandlingar.

Trots detta utsattes urfolk i hela Amerika fortfarande för såväl våld som för mord och övervåld från polisen, och deras rätt till mark, landområden, naturresurser och kultur kränktes ofta. För tusentals överskuggades det dagliga livet av exkludering, fattigdom, ojämlikhet och systematisk diskriminering - detta gällde bland annat i Argentina, Brasilien, Chile, Colombia, Ecuador, Mexiko, Peru och Paraguay.

Statliga och icke-statliga aktörer, bland annat landägare och företag, var ansvariga för att i jakten på egen ekonomisk vinning med våld ha fördrivit urfolk från deras mark.

Utvecklingsprojekt, bland annat inom utvinningsindustrin, hotade urfolkens kultur och ledde ibland till att hela samhällen tvingades flytta. Ändå nekades urfolken ofta att delta i meningsfulla konsultationer och att i förväg lämna fritt och informerat samtycke. Kvinnor från urfolken och kvinnliga bönder över hela den amerikanska kontinenten begärde att större uppmärksamhet skulle fästas på hur projekt för utvinning av naturtillgångar påverkade kvinnor, samt krävde att de skulle få bli mer delaktiga vid beslutsfattande om utvecklingsprojekt som påverkar deras mark och landområden.

I maj sade ledare för urfolks- och afro-samhällena Rama-Kriol att en överenskommelse beträffande byggandet av den Stora interoceaniska kanalen hade undertecknats utan någon ordentlig samrådsprocess. Det uppstod en våldsvåg i Nicaraguas nordatlantiska autonoma region, där personer tillhörande urfolket Miskito hotades, attackerades, utsattes för sexuellt våld, mördades och tvingades bort från sina hem av nybyggare som inte tillhörde urfolken.

En positiv händelse var att den kanadensiska regeringen meddelade att man skulle starta en riksomfattande utredning gällande försvunna och mördade kvinnor och flickor från urfolken.

Hbtqi-rättigheter

Framsteg i fråga om lagstiftning och institutioner i en del länder, som till exempel att äktenskap mellan personer av samma kön blev lagligt, betydde inte automatiskt att homosexuella, bisexuella, trans- och queerpåsoner och intersexuella (hbtqi-påsoner) fick ett bättre skydd mot våld och diskriminering.

På flera håll på den amerikanska kontinenten förekom fortfarande höga nivåer av hatbrott, förespråkande av hat och diskriminering, liksom mord och förföljelse av hbtqi-aktivister. Så var det till exempel i Argentina, Bahamas, Dominikanska republiken, El Salvador, Haiti, Honduras, Jamaica, USA och Venezuela.

Under processen fram till valet i Dominikanska republiken ställde emellertid flera personer som var öppet hbtqi upp som kandidater för att öka hbtqi-påsoners synlighet och deltagande i politiken.

Asien och Stilla-havsområdet

Även om många regeringar i Asien och Stilla-havsområdet - där 60 procent av jordens befolkning bor - i allt högre utsträckning förtryckte de mänskliga rättigheterna, fanns det också tecken på positiva förändringar i vissa länder och sammanhang.

Kraven på yttrandefrihet och rättvisa var högljudda och ihärdiga i regionen och aktivism och protester mot övergrepp ökade. Med en allt mer växande beslutsamhet valde unga människor att höja sina röster beträffande rättighetsfrågor. Internetteknologi och sociala medier öppnade upp för fler möjligheter att dela information, avslöja orättvisor och för att organisera sig och bedriva påverkansarbete. Gång på gång stod människorättsförsvarare - som ofta arbetade med begränsade resurser och under de svåraste förhållanden - upp mot hårdhänt statligt förtryck och agerade på ett inspirerande och modigt sätt.

Priset för detta var dock ofta högt. Många regeringar åsidosatte på ett skrämmande sätt frihet, rättvisa och värdighet. De försökte sätta munkavle på kritiska röster och kväsa protester och aktivism, också på nätet, genom våld eller genom att på ett cyniskt sätt använda sig av såväl gammal som ny lagstiftning.

I Östasien minskade den statliga transparensen och intrycket att det fanns ett allt större avstånd mellan regeringarna och deras medborgare växte. Detta förvärrades av ett djupt inrotat förtryck i länder som Kina och Demokratiska Folkrepubliken Korea (Nordkorea). I Syd-asien gick utvecklingen mot en djupnande intolerans gentemot kritik och öppen debatt – bloggare mördades i Bangladesh, mediearbetare angreps i Pakistan och utrymmet för civilsamhället krympte i länder som Indien. I Sydostasien utsattes grundläggande rättigheter, som rätten till tanke-, samvets-, religions-, åsikts-, yttrande-, förenings- och mötesfrihet, för massiva angrepp, bland annat i form av nedslag från den thailändska militärregimens sida och försök att tysta politiska röster i Malaysia.

Samtidigt som utrymmet för det civila samhället krympte i många länder bredde diskrimineringen ut sig i en rad länder och sammanhang, särskilt mot etniska och religiösa minoriteter och mot kvinnor och flickor.

I många stater, däribland Kina, Malaysia, Maldiverna, Nepal, Nordkorea, Filippinerna, Singapore, Thailand, Östtimor och Vietnam, användes bland annat tortyr och annan misshandel för att komma åt människorättsförsvarare, marginaliserade grupper och andra.

Den typen av övergrepp kunde ofta fortgå på grund av en underlåtenhet att säkerställa att torterare och andra som gjort sig skyldiga till människorättskränkningar ställdes till svars för sina handlingar. Straffriheten hade en mycket skadlig inverkan och var ofta djupt inrotad och vanligt förekommande i många stater. Offer nekades tillgång till rättvisa, sanning och andra typer av upprättelse. Det fanns dock några ljuspunkter på den fronten - bland annat togs trevande steg mot att uppnå ansvarsutkrävande för de utpekade folkrättsbrott som har hemsökt Sri Lanka under årtionden, även om en utbredd straffrihet kvarstod i landet. Ett annat positivt exempel var den bilaterala överenskommelsen mellan Japan och Sydkorea gällande det militära sexslavsystemet före och under andra världskriget. Överenskommelsen kritiserades dock för att ha uteslutit överlevarna under förhandlingarna.

I ett historiskt beslut dömde en domstol i Filippinerna för första gången en polis för tortyr i enlighet med tortyrlagen från 2009. Åklagarkontoret vid Internationella brottmålsdomstolen (ICC), antydde att den kanske snart skulle öppna en utredning i Afghanistan, som skulle omfatta anklagelser om brott begångna av såväl talibanerna som den afghanska regeringen och amerikanska styrkor.

I Burma ledde intensifieringen av konflikten i delstaten Kachin, liksom våldsbrottet i den norra delen av delstaten Rakhine – där en säkerhetsoperation tvingade medlemmar ur folkgrupperna rohingya och rakhine att fly från sina hem – till att den redan svåra människorättsliga och humanitära situationen förvärrades ännu mer. Tiotusentals personer har med våld fördrivits från sina hem under de senaste åren. I båda delstaterna förhindrades tillgången till humanitärt bistånd av myndighetsrestriktioner.

I Afghanistan fortsatte den väpnade konflikten på grund av en talibanrörelse som stärkt sina ställningar, vilket vållade ett förödande högt antal civila offer.

Väpnade grupper spädde på osäkerheten och lidandet i flera länder. I de centrala och nordöstra delarna av Indien och i delstaten Jammu och Kashmir begick sådana grupper övergrepp som bortföranden och rättstridigt dödande. Bombattacker och skottlossning i Indonesien av den väpnade grupp som kallar sig själv Islamiska staten (IS) åskådliggjorde ett totalt förakt för rätten till liv. I Afghanistan utförde väpnade grupper fasansfulla attacker i huvudstaden Kabul, bland annat attacken mot biståndsorganisationen CARE International som var riktad mot civila och som utgjorde krigsbrott.

Förtrycket, konflikterna och osäkerheten i regionen spädde på den globala flyktingkrisen. Över hela regionen tvingades miljontals människor lämna sina hem och fly, ofta mot förfärliga och livshotande förhållanden. Många blev strandsatta under prekära förhållanden, vilket gjorde dem sårbara för ytterligare en mängd övergrepp. I länder som Australien och Thailand förvärrade myndigheterna lidandet genom att skicka tillbaka människor till länder där de riskerade att utsättas för människorättskränkningar. Många andra drevs på flykt inom sina egna länder.

Företag var ofta aktivt deltagande i eller medskyldiga till övergrepp. Den sydkoreanska regeringen tillät privata företag att förhindra lagliga fackföreningsaktiviteter, och tog alltför lång tid på sig med att agera i frågor som ohälsa och till och med dödsfall orsakade av exponering för skadliga produkter. I Indien underlät återigen det USA-baserade företaget Dow Chemical Company och deras dotterbolag Union Carbide Corporation att inställa sig vid domstolen i Bhopal. Åtalet mot företagen gäller katastrofen i samband med gasläckan 1984.

Regionen Asien och Stilla-havsområdet gick ofta tvärs emot den globala trenden mot att avskaffa dödsstraffet. Kina var fortfarande det land som avrättade flest människor, även om de faktiska siffrorna förblev en statshemlighet. I Pakistan steg antalet avrättade personer till över 400, sedan landet hävde sitt moratorium för avrättningar 2014. I strid med internationella normer var somliga av de som avrättades minderåriga vid tiden för brottet, vissa hade psykiska funktionshinder och andra hade dömts efter bristfälliga rättegångar. I Japan omgärdades avrättningarna av hemlighetsmakeri. Maldiverna hotade med att återuppta avrättningar, efter ett 60-årigt moratorium. Ett lagförslag om att återinföra dödsstraffet lades fram inför kongressen i Filippinerna. En ljusglimt i mörkret var dock att Nauru blev det 103:e landet i världen att avskaffa dödsstraffet för alla brott.

En viktig händelse i regionen var att Burma fick en ny halvcivil regering, för vilken Aung San Suu Kyi utsågs till de facto-ledare, en roll som skapats specifikt för henne efter Nationella demokratiska förbundets valseger 2015. Den nya regeringen vidtog åtgärder för att förbättra människorättssituationen, men möttes av stora utmaningar i kölvattnet av ett halvsekel av förtryckande militärstyre. Den nya regeringens makt begränsades av militärens kvarvarande inflytande, bland annat genom dess kontroll över viktiga departement och bibehållandet av en fjärdedel av platserna i parlamentet. Få förbättringar skedde gällande de pågående konflikterna i Burma, den svåra situationen för rohingya, det humanitära biståndet till fördrivna grupper, straffriheten för människorättsförövare eller reformeringen av repressiva lagar.

I Filippinerna pågick statligt sanktionerat våld i massiv skala under Rodrigo Dutertes presidentskap, vanligtvis i form av rättstridigt dödande. De brutala nedslagen mot de som misstänktes vara inblandade i drogrelaterade brott ledde till att över 6 000 personer dödades i det så kallade "kriget mot droger".

De förödande effekterna av cyklonen Winston på Fiji satte strålkastarljuset på landets bristfälliga infrastruktur, då 62 000 människor tvingades lämna sina hem efter att dessa blivit förstörda. Diskriminering av vissa grupper vid fördelningen av bistånd och en brist på byggmaterial gjorde att de med störst behov lämnades i sticket.

I maj ratificerade Sri Lanka den Internationella konventionen om skydd mot påtvingade försvinnanden. Det återstår att se om Sri Lanka kommer att göra påtvingade försvinnanden till ett särskilt brott i den nationella lagstiftningen. Fiji ratificerade FN:s tortyrkonvention med reservationer, även om ansvarsutkrävande för tortyr och annan misshandel förhindrades av konstitutionell immunitet och bristande politisk vilja.

Östasien

Människorättsförvarare

I Östasien attackerades människorättsförvarare, i och med att utrymmet där civilsamhället kunde ta upp frågor som i myndigheternas ögon ansågs vara kontroversiella krympte.

Under Kinas pågående nedslag under Xi Jinpings styre utsattes människorättsförvarare, advokater, journalister och aktivister för ökande och systematiska hot och trakasserier, inklusive godtyckliga gripanden och tortyr och annan misshandel. Familjemedlemmar till de som frihetsberövats utsattes också för polisövervakning, trakasserier och begränsningar av rörelsefriheten. Myndigheterna ökade användningen av "husarrest på anvisad plats", som tillåter polisen att kvarhålla människor i upp till sex månader utanför det formella häktningssystemet. Personerna i fråga tillåts inte ha kontakt med vare sig ett juridiskt biträde som de själva har valt, eller med sina familjer. Antalet frihetsberövade personer som tvingades göra TV-sända "bekännelser" ökade också. Myndigheterna fortsatte att blockera tusentals webbsajter. I Guangdong-provinsen gjorde staten nedslag mot arbetare och arbetstagaraktivister. De fängslade nekades många gånger tillgång till advokat, med den "nationella säkerheten" som förevändning.

Den kinesiska regeringen författade också utkast till eller antog lagar och bestämmelser under svepskälet att de skulle stärka den nationella säkerheten, men som istället skulle kunna användas för att tysta avvikande åsikter och slå ned mot människorättsförsvarare genom svepande brottsrubriceringar som "uppmaning till omstörtande verksamhet" och "avslöjande av statshemligheter". Det fanns också en oro för att den nya lagen om hantering av utländska icke-statliga organisationer (*Foreign Non-Governmental Organizations Management Law*) skulle användas för att trakassera och åtala människorättsförsvarare och frivilligorganisationer, samt för att den nya lagen om cybersäkerhet (*Cyber Security Law*) skulle komma att underminera rätten till yttrandefrihet och personlig integritet.

Trots detta vågade aktivister vara innovativa. Fyra människorättsförsvarare greps för att ha uppmärksammat den 27:e årsdagen av massakern vid Himmelska fridens torg, som inträffade den 4 juni 1989. Aktivisterna lade upp en reklamannons på nätet för en populär alkoholsort med en etikett där det stod "Kom ihåg, Åtta Sprit Sex Fyra" – en ordlek på kinesiska som imiterar datumet för den ökända händelsen. Detta ackompanjerades av en bild på en "stridsvagns-man". Aktionen fick stor spridning i sociala medier innan den censurerades.

I oktober tilldelades Ilham Tohti, en välkänd uigurisk intellektuell som har främjat dialog mellan uigurer och hankineser, Martin Ennals-priset. Priset delas ut till människorättsförsvarare som har visat ett djupt engagemang samtidigt som de har utsatts för stora risker. Ilham Tohti avtjänar ett livstidsstraff efter att anklagats för "separatism".

I Hongkong förklarades studenterna Joshua Wong, Alex Chow och Nathan Law skyldiga till att ha "deltagit i en olaglig sammankomst". Detta var kopplat till deras roller under händelserna 2014, som blev startskottet för den pro-demokratiska paraplyrörelsen.

I Nordkorea var förtrycket extremt och nästan samtliga mänskliga rättigheter kränktes. Yttrandefriheten inskränktes kraftigt och det fanns inga oberoende medier eller frivilligorganisationer i landet. Upp till 120 000 människor hölls fortfarande fängslade i fångläger där bruket av tortyr och annan misshandel, inklusive tvångsarbete, var utbrett och rutinmässigt förekommande. Den statliga kontrollen, förtrycket och hotelserna intensifierades sedan Kim Jung-un kom till makten 2011. Det envisa stryptaget på användningen av kommunikationsteknik, delvis utformat för att isolera medborgarna och mörka den förfärliga människorättssituationen, kvarstod. Människor som blev påkomna med att använda mobiltelefoner för att kontakta anhöriga utomlands fängslades i fångläger för politiska fångar eller i interneringsanläggningar.

Bland försämringarna på människorättsområdet som sågs i grannlandet Sydkorea ingick inskränkningar av rätten till mötesfrihet och yttrandefrihet, som tog sig nya former som exempelvis civilrättsliga processer. Myndigheterna undergrävde pressfriheten genom en starkare inblandning i nyhetsrapporteringen och genom att inskränka utövandet av rätten till mötesfrihet, ofta under förevändning att det skedde för att upprätthålla den allmänna ordningen.

Den sydkoreanska nationalförsamlingen antog en lag för terrorbekämpning som kraftigt utökade möjligheten till kommunikationsövervakning och insamling av personlig information om individer med misstänkta terroristkopplingar.

I Mongoliet utsattes organisationer inom det civila samhället som arbetade med att värna de mänskliga rättigheterna regelbundet för trakasserier och hot, framförallt från privata aktörer.

I Taiwan skedde en positiv utveckling då den nya regeringen lade ned åtalet mot de över 100 demonstranter som deltagit i de studentledda protesterna 2014 mot handelsavtalet *Cross Straits Services Agreement* mellan Taiwan och Kina. Proteströrelsen gick under namnet ”Solrosrörelsen”. Den nya regeringschefen, Lin Chuan, sa att den tidigare regeringens beslut att åtala demonstranterna varit en ”politisk reaktion” snarare än ett ”rättsfall”.

Flyktingar och migranter

Japan fortsatte att avslå de flesta asylansökningarna. De sydkoreanska migrationsmyndigheterna höll över 100 asylsökande i förvar under flera månader på Incheons internationella flygplats, däribland 28 män från Syrien som en domstol till slut beslutade skulle frigges och tillåtas ansöka om asyl. Många asylsökande från andra länder, som exempelvis Egypten, fortsatte att hållas i förvar på flygplatsen under inhumana förhållanden.

Diskriminering

Det japanska parlamentet antog sin första nationella lagstiftning mot hatpropaganda och hetsuttalanden mot invånare av utländskt ursprung och deras ättlingar, efter en ökning av antalet diskrimineringsförespråkande demonstrationer. Kritiker menade att lagen var alltför snäv och att den inte innehöll straffregler. Sexuella och etniska minoriteter var fortsatt utsatta för allvarlig diskriminering.

I Kina kränktes religionsfriheten systematiskt. Förslag till lagändringar innehöll bestämmelser för att öka statens makt att kunna kontrollera och sanktionera vissa religiösa bruk, återigen med hänvisning till den nationella säkerheten och för att tygla ”infiltration och extremism”. Om lagändringarna skulle antas skulle de kunna användas till att ytterligare undertrycka framförallt rätten till religions- och trosfrihet bland kristna grupper som inte är erkända av staten, tibetanska buddister och uiguriska muslimer. I den uiguriska autonoma regionen Xinjiang frihetsberövade regeringen etniska uiguriska författare och redaktörer för webbsajter på det uiguriska språket.

Etniska tibetaner var fortsatt utsatta för diskriminering och inskränkningar av rätten till tanke-, samvets-, religions-, yttrande-, förenings- och mötesfrihet. Den tibetanske bloggaren Druklo dömdes till tre års fängelse för ”anstiftan till separatism”, bland annat för sina inlägg på nätet om religionsfrihet och om Dalai Lama. I den uiguriska autonoma regionen Xinjiang fortsatte regeringen att kränka religionsfriheten och att göra nedslag mot icke-auktoriserade religiösa sammankomster.

Sydasien

Människorättsförvarare

Människorättsförvarare utsattes för olika typer av övergrepp i hela Sydasien. Regeringar använde sig av drakonisk lagstiftning och nya lagar med syfte att censurera yttrandefriheten på nätet.

Indien använde repressiv lagstiftning för att kuva yttrandefriheten och tysta kritiker. Lagen om (reglering av) utländsk finansiering (*The Foreign Contribution (Regulation) Act*), användes för att komma åt civilsamhällesorganisationer som fick utländsk finansiering och för att trakassera icke-statliga organisationer. Uppviglingslagen, som användes av britterna för att stävja yttrandefriheten under Indiens självständighetskamp, användes för att trakassera kritiker. Även människorättsförsvarare utsattes för hot och attacker. Journalisten Karun Mishra dödades av beväpnade män i delstaten Uttar Pradesh, till synes på grund av sin rapportering om illegal gruvdrift. Rajdeo Ranjan, en journalist som blivit hotad av politiska ledare för sina texter, sköts också till döds.

I Jammu och Kashmir använde säkerhetsstyrkorna onödigt våld eller övervåld mot demonstranter. Regeringen i Jammu och Kashmir införde också ett utgångsförbud i över två månaders tid. En avstängning av leverantörer av såväl privata markbundna nät liksom av mobil- och internetleverantörer underminerade ett brett spektrum av rättigheter, och invånarna sa att detta gjorde att de inte kunde komma i kontakt med akut medicinsk hjälp.

Pakistanska mediearbetare utsattes för stora faror i arbetet, som bortföranden, godtyckliga gripanden och frihetsberövanden, hotelser, dödande och trakasserier från statliga och icke-statliga aktörer. En granatattack mot TV-kanalen ARY:s kontor i huvudstaden Islamabad var ett av många angrepp mot mediearbetare, och mot yttrandefriheten överlag. På flygblad som lämnats på platsen hävdades att en väpnad grupp med kopplingar till IS var ansvarig för attacken.

I Sri Lanka utsattes Sandhya Eknaligoda, fru till den ”försvunne” oppositionella karikatyrtecknaren Prageeth Eknaligoda, för upprepade hot och annan terrorisering sedan polisen identifierat sju personer, alla medlemmar av arméns underrättelseavdelning, som misstänktes vara inblandade i makens påtvingade försvinnande. Hotelserna inbegrep protester utanför domstolen då hennes makes habeas corpus-fall behandlades, och en affischkampanj där hon anklagades för att stödja De tamilska befrielsestridarna (Liberation Tigers of Tamil Eelam, LTTE).

Yttrandefriheten var fortsatt under attack i Bangladesh, där myndigheterna blev alltmer intoleranta avseende oberoende medier och kritiska röster. Under den allvarliga försämringen av människorättsituationen frihetsberövades godtyckligt en rad journalister, samtidigt som fredligt oliktankande kvästes med hjälp av drakoniska lagar som åberopats för att förfölja kritiker på sociala medier. Studentaktivisten Dilip Roy frihetsberövades för att ha kritiserat premiärministern på Facebook och stod inför ett möjligt 14 år långt fängelsestraff enligt den vagt formulerade lagen om information och kommunikationsteknologi, som användes av myndigheterna för att hota och straffa människor vilkas fredligt uttryckta åsikter de ogillade.

I Maldiverna, där de mänskliga rättigheterna befunnit sig under allt hårdare attack de senaste åren, intensifierade regeringen angreppen mot yttrande- och mötesfriheten genom att införa godtyckliga begränsningar i syfte att motverka protester. Myndigheterna tystade också politiska motståndare, människorättsförsvarare och journalister genom att använda lagstiftning som kriminaliserar ”ärekränkande” tal, yttranden och andra handlingar.

Flyktingar och migranter

På grund av den pågående konflikten i Afghanistan var landet det näst största så kallade flyktingproducerande landet i världen. Krisen påverkade ett mycket stort antal människor,

med två miljoner individer enbart i Pakistan och Iran och många som försökte ta sig till EU. Enligt ett avtal mellan EU och Afghanistan krävdes att Afghanistan skulle återta de afghanska medborgare som inte fått asyl i EU. Den fortsatta instabiliteten i landet gjorde det dock omöjligt för många flyktingar och asylsökande att återvända frivilligt på ett säkert sätt.

Även om de afghaner som riskerade livet under farliga resor till Europa skapade stora rubriker, saknade den stora majoriteten resurser för att ge sig av. Antalet människor som tvingades fly från sina hem och blev internflyktingar i sina egna länder uppskattades till 1,4 miljoner individer år 2016, vilket var mer än dubbelt så många som under de tre föregående åren. Under samma treårsperiod halverades det internationella biståndet till Afghanistan då givarnas uppmärksamhet skiftade fokus efter tillbakadragandet av de internationella trupperna. Den svåra situationen för dem som tvingades lida under avskyvärda förhållanden och som kämpade för att överleva i överfyllda läger - med otillfredsställande tillgång till boende, mat, vatten och sjukvård - riskerade att falla i glömska.

För afghanska flyktingar i Pakistan såg situationen dystert ut då den pakistanska regeringen planerade att genomföra en av de största tvångsåtersändningarna av flyktingar i modern tid. Detta satte 1,4 miljoner människor, vilkas registrering skulle gå ut vid slutet av året, i farozonen. Myndigheterna införde flera ogenomförbara tidsfrister, som de sedan motvilligt förlängde, för flyktingarna att återvända till Afghanistan. Åtgärden orsakade vågor av trakasserier från poliser och tjänstemän och flyktingarna fastnade i lägrens osäkra limbo.

Vid andra tillfällen bröt Pakistan mot principen om *non-refoulement* och försatte afghanska flyktingar i en situation där de riskerade att utsättas för allvarliga övergrepp. Ett symboliskt exempel på Pakistans grymma behandling av afghanska flyktingar var beslutet att utvisa Sharbat Gula tillbaka till ett land hon själv inte sett sedan barnsben och som hennes egna barn aldrig hade upplevt. Sharbat Gula är den ikoniska "Afghanska flickan" som prydde omslaget till tidskriften National Geographic 1985 och som under decennier var världens mest kända flykting, tillika symbol för Pakistans status som en generös värd.

Diskriminering

Tusentals protesterade mot den diskriminering och det våld som daliterna utsattes för. Marginaliserade samhällen fortsatte allt som oftast att negligeras i regeringens satsning på en snabbare ekonomisk tillväxt. Miljontals människor demonstrerade mot ändringar i arbetsrätten. Svarta människor utsattes för rasistiska trakasserier, diskriminering och våld i flera städer. Antalet rapporter om våldsbrott och sexuellt våld mot kvinnor och flickor ökade, samtidigt som förövarna undgick straff, och kvinnor från marginaliserade samhällen utsattes för systematisk diskriminering. I den indiska lagstiftningen blev det brottsligt att erbjuda sexuella tjänster på allmän plats, vilket lämnade sexarbetare sårbara för en mängd övergrepp.

Sektion 377 i Indiens strafflag fortsatte att kriminalisera samkönade relationer där båda gett sitt samtycke, trots rättsliga prövningar i Högsta domstolen. Det indiska kabinettet godkände ett bristfälligt lagförslag om transpersoners rättigheter. Lagförslaget har kritiserats av aktivister för dess problematiska definition av transpersoner och inadekvata antidiskrimineringsbestämmelser.

Det inträffade en våg av till synes militärt inspirerade mord och andra attacker i Bangladesh, där myndigheterna grep närmare 15 000 människor i en försenad reaktion på en serie attacker mot bloggere, ateister, utländska medborgare samt homosexuella, bisexuella, trans- och

queerpersoner och intersexuella (hbtqi-personer). Myndigheterna komprometterade ofta sitt åtagande att få tag i de skyldiga genom att tillgripa åtgärder som godtyckligt och hemligt frihetsberövande. Bristen på skydd för fredliga aktivister blev extra tydligt genom attacker för vilka inga ställdes tills svars, som exempelvis det brutala mordet på Xulhaz Mannan, redaktör för en hbtqi-tidskrift, och hans vän Tanay Mojumdar. Människorättsaktivister som lever under liknande hot har sagt att polisen erbjuder otillräckligt skydd, medan andra var ovilliga att vända sig till polisen av rädsla för att bli bötfällda och trakasserade.

I Sri Lanka fick hbtqi-personer utstå trakasserier, diskriminering och våld. Den höga förekomsten av straffrihet kvarstod för dem som gjort sig skyldiga till våldsbrott mot kvinnor och flickor, inklusive våldtäktsfall där förövarna varit militärer. Endast otillräckliga insatser har gjorts mot våld i nära relationer. Tamiler har klagat på etnisk profilering, övervakning och trakasserier från poliser som misstänker dem för kopplingar till de tamilska befrielsestridarna (LTTE). FN:s rasdiskrimineringskommitté (CERD) fann att Sri Lankas lag för förebyggande av terrorism (*Sri Lanka Prevention of Terrorism Act*) har använts i oproportionerlig omfattning mot tamilerna. Kristna och muslimer rapporterades ha blivit trakasserade, hotade och attackerade, bland annat av anhängare till hårdföra sinhalabuddhistiska politiska grupperingar, medan polisen antingen underlät att agera eller anklagade de religiösa minoriteterna för att provocera sina motståndare till våld.

Sydostasien och Stillahavsområdet

Människorättsförsvarare

I Kambodja, Malaysia, Thailand, Vietnam och andra länder hotades människorättsförsvarare bland annat av en ökad användning av lagar som gjorde det brottsligt att på ett fredligt sätt uttrycka sina åsikter.

I Thailand skapade det pågående undantryckandet av oliktankande som pågått sedan militärkuppen 2014 en atmosfär där få vågade kritisera myndigheterna offentligt. Människorättsförsvarare åtalades för brottslig ärekränkning efter att ha höjt rösten mot övergrepp eller efter att ha gett stöd till sårbara individer och samhällen. Regeringen gjorde allt för att tysta ned debatten inför en folkomröstning gällande ett utkast till en ny grundlag. Ett exempel är då ett tiotal personer, som hade kommenterat den föreslagna grundlagen på Facebook, greps eller åtalades och riskerade upp till tio års fängelse, enligt ett drakoniskt nytt regeringsbeslut.

Tillslagen mot yttrande-, förenings- och mötesfriheten intensifierades inför valen i Kambodja som planerades till 2017/18, och myndigheterna missbrukade i allt större utsträckning rättsväsendet. Säkerhetsstyrkorna trakasserade och straffade civilsamhället i sina försök att tysta kritiker. Människorättsförsvarare hotades, greps och fängslades för sitt fredliga arbete, och den politiska oppositionen blev utsatt för angrepp då aktivister och tjänstemän fängslades efter bristfälliga rättegångar. Myndigheterna fortsatte att förhindra fredliga protester.

I Malaysia användes bland annat den nationella säkerhetslagstiftningen och andra inskränkande lagar för att sätta munkavle på oliktankande och på yttrandefriheten. Rafizi Ramli – en parlamentariker och visselblåsare som avslöjat information om omfattande korruption – dömdes till 18 månaders fängelse. Journalister på nyhetssajten Malaysiakini utsattes för hot från medborgargården.

I Vietnam utsattes människorättsförsvarare för hot och attacker. Samvetsfångar hölls i fängelser och fångläger och utsattes för påtvingade försvinnanden, tortyr och annan misshandel - bland annat tortyr med el, svår misshandel, långvarig placering i isoleringscell, ibland i totalt mörker och tystnad. De nekades också medicinsk vård.

De vietnamesiska myndigheterna undertryckte också fredliga protester. Då landet stod värd för ett besök av USA:s president Barack Obama i maj, grep, hotade och trakasserade myndigheterna fredliga aktivister.

Burmas nya regering, ledd av Nationella demokratiska förbundet, vidtog åtgärder för att göra ändringar i repressiva lagar riktade mot aktivister och medarbetare. Fall som det då två medarbetare i november greps och anklagade för ”ärekränkning på nätet” för en artikel om misstänkt myndighetskorrupcion, visade dock att det fanns mycket kvar att göra.

Säkerhetsstyrkorna i Östtimor anklagades för olagligt dödande, tortyr och annan misshandel, godtyckligt frihetsberövande samt godtycklig inskränkning av yttrandefriheten och mötesfriheten. I Fiji påverkades medierna av godtyckliga begräsningar som minskade yttrandefriheten. I Singapore trakasserades och åtalades bloggare och dissidenter.

Männikorättsförsvarare och journalister i Filippinerna utsattes för attacker och dödades av oidentifierade beväpnade män och väpnade miliser.

Flyktingar och migranter

Australien fortsatte med sitt system att behandla immigration utanför landets kuster, på öarna Nauru och Manus i Papua Nya Guinea. Systemet kantades av övergrepp. Australiens överföringsavtal med Nauru stred mot internationell rätt och höll i praktiken flyktingar och asylsökande fångade i ett utomhusfångelse. Även om de inte tekniskt sett var frihetsberövade kunde de här människorna inte lämna platsen, utan var isolerade på den avlägsna Stillahavsön Nauru, även sedan de fått flyktingstatus.

De australiensiska myndigheternas linje gällande ”behandlingen” av flyktingar och asylsökande på Nauru inkluderade en medveten och systematisk regim av försummelse och grymhet, utformad för att åsamka lidande. Systemet uppgick till tortyr enligt internationell rätt. Det minimerade skyddet och maximerade skadan och var skapat för att förhindra några av världens mest utsatta människor från att söka skydd i Australien.

Psykisk ohälsa och självskadebeteende var vanligt förekommande bland flyktingarna och de asylsökande i Nauru. Omid Masoumali, en flykting från Iran, dog efter att ha tänt eld på sig själv. Andra, även barn, tvingades utstå undermålig sjukvård, konstanta verbala och fysiska attacker, en genomgående fientlighet, liksom godtyckligt frihetsberövande. Straffriheten för den här typen av övergrepp var systematisk.

Australien vägrade att stänga sina center på öarna Nauru och Manus och planerade till och med att införa en lag som permanent skulle förbjuda dem som befann sig fångade på öarna från att få australiensiska visum. Därigenom skulle orättvisa staplas på orättvisa i strid med folkrätten.

Nya Zeeland återupprepade offentligt det avtal som ingåtts med Australien 2013 om att årligen vidarebosätta 150 flyktingar från Nauru och Manus, även om Australien sedan dess har vägrat fullfölja avtalet.

Förhållandena i Malaysias överbefolkade interneringsläger för flyktingar var hårda. Ett tusen människor, däribland över 400 rohingya som varit strandsatta utanför Malaysias kust tills myndigheterna gick med på att acceptera dem i maj 2015, fick utstå långvarigt frihetsberövande i över ett år under svåra förhållanden. I juni släpptes majoriteten av personerna i rohingyagrupperna och vissa vidarebosattes.

Thailands brist på juridiska ramverk, processer och förfaranden i fråga om flyktingmottagande gjorde att många hamnade i en sårbar position där de riskerade att utsättas för godtyckligt frihetsberövande och andra rättighetskränkningar. I avsaknad av laglig status enligt den thailändska lagen, fortsatte flyktingar och asylsökande, även barn, att behandlas som irreguljära migranter. Enligt lagen om invandring (*Immigration Act*) kunde de därmed frihetsberövas på obestämd tid i förvarscenter, som eventuellt inte mötte internationella normer för frihetsberövande.

Ett stort antal rohingya från Burma, som anlände till Thailand i båtar 2015, hörde till dem som hölls frihetsberövade i immigrationsmyndighetens förvar.

De indonesiska myndigheterna ägnade sig åt grym skrämstaktik i Aceh. De riskerade bland annat livet på en grupp bestående av över 40 tamilska asylsökande från Sri Lanka – av vilka en var en kvinna med långt gången graviditet och nio var barn – genom att skjuta varningsskott och att, i strid med folkrätten, hota med att tvinga dem tillbaka ut till havs.

Diskriminering

Tiotusentals människor från Burmas rohingyaminoritet flydde från delstaten norra Rakhine, där säkerhetsstrupper utförde hämndattacker som svar på ett angrepp mot tre gränsposteringar i oktober, då nio poliser dödades. Säkerhetsstyrkorna, under ledning av militären, sköt planlöst mot bybor, utförde godtyckliga gripanden och våldtog kvinnor och flickor. Utegångsförbud infördes för byborna nattetid och hjälporganisationer stängdes ute från området. Reaktionen uppgick till kollektiv bestraffning av hela rohingyasamhället i norra Rakhine, och kan ha rört sig om brott mot mänskligheten. Många rohingyaflyktingar och asylsökande som lyckades ta sig till Bangladesh, i desperat behov av humanitärt bistånd, tvingades tillbaka till Burma.

Krisen uppstod i ett sammanhang av oavbruten och allvarlig diskriminering av rohingyafolket, under vilket ett antal rättigheter – bland annat rätten till rörelsefrihet – fortsatte att inskränkas. Den religiösa intoleransen, som förstärktes under de senaste åren på grund av att myndigheterna underlåtit att utreda våldsamma händelser, fortsatte också. Den här intoleransen spädades ofta på ytterligare av hårdföra buddhistiska nationalistgrupperingar och riktades framförallt mot muslimer.

De indonesiska myndigheterna tycktes ofta bry sig mer om de hårdföra religiösa grupperna i landet än om att respektera och skydda de mänskliga rättigheterna. Som ett exempel fick huvudstaden Jakartas guvernör undergå en brottsutredning sedan han anklagats för "hädelse". Guvernören är kristen och den första etniska kinesen som har blivit vald till den positionen i landet. Diskrimineringen av hbtqi-personer ökade efter att tjänstemän gjort hetsiga, totalt osanna och vilseledande uttalanden.

I Papua Nya Guinea var våldet mot kvinnor utbrett. Sexarbetare blev utsatta för misshandel och våldtäkt, och de blev godtyckligt gripna och dödade utan påföljande rättsskipning. Anledningarna till att de inte fick ett tillräckligt skydd var framförallt de lagar som kriminaliserar sexarbete, stigmatiseringen av sexarbetare, liksom sociala och kulturella normer.

FN:s människorättskommitté och FN:s barnrättskommitté kritiserade Nya Zeelands höga tal av fängslande, barnfattigdom och våld i hemmet bland den maoriska urbefolkningen. Sexuellt och annat fysiskt våld mot kvinnor var också vanligt förekommande, trots ett brett erkännande av problemet och ansträngningar för att komma till rätta med det.

Europa och Centralasien

Den 30 november 2016 ställdes "Ahmed H", en syrisk man bosatt på Cypern, inför rätta i Szeged i Ungern, anklagad för terrorism. Han anklagades för att ha organiserat sammanstötningar mellan polis och flyktingar efter att Ungern i september 2015 plötsligt hade stängt sin gräns till Serbien. Åtalet mot honom var ett led i regeringens sammankoppling av muslimska asylsökande med terrorhot. I verkligheten befann sig Ahmed H bara i Budapest för att hjälpa sina gamla syriska föräldrar att fly från deras krigsdrabbade land. Ahmed H medgav att han hade kastat sten mot polisen, fångad i kalabaliken som han var. Huvudsakligen hade han dock försökt lugna folkmassan, vilket åtskilliga vittnen intygade. Ändå dömdes han och blev därmed en tragisk och skrämmande symbol för en kontinent som vänder ryggen åt de mänskliga rättigheterna.

År 2016 bröt populistiska rörelser och budskap in i politikens huvudfåra. Politiker i regionen utnyttjade de utbredda känslorna av främlingskap och osäkerhet. Deras måltavlor var många: de politiska eliterna, EU, invandringen, de liberala medierna, muslimerna, utlänningarna, globaliseringen, jämställdheten mellan könen samt det överallt närvarande terrorhotet. De har uppnått mest i länder som Polen och Ungern där de har haft makten men har också tvingat ängsliga etablerade partier längre västerut att anamma många av deras idéer och anta många av deras programpunkter. Resultatet har blivit en djupgående försvagning av rättsstaten och en urholkning av skyddet för de mänskliga rättigheterna, i första hand för flyktingar och terrorismisstänkta men sist och slutligen för alla.

Längre österut har sedan länge etablerade starka män stärkt sitt grepp om makten. I Tadzjikistan, Azerbajdzjan och Turkmenistan har konstitutionella förändringar som utvidgat presidentens makt införts. I Ryssland har president Vladimir Putin fortsatt att surfa på den popularitetsvåg som blev resultatet av Rysslands intrång i Ukraina och av dess förnyade internationella inflytande. Samtidigt har civilsamhället inom landet underminerats. Inom den forna Sovjetunionen har förtrycket av oliktänkande och av den politiska oppositionen fortsatt och bedrivits med kirurgisk precision.

Regionens stormigaste utveckling har ägt rum i Turkiet som skakats av ständiga sammanstötningar i sydöst, av en serie bombattentat och skottlossning samt av ett våldsamt kuppöversök i juli. Regeringen hade redan tidigare inskränkt de mänskliga rättigheterna. Som en följd av kuppöversöket skärptes dessa åtgärder dramatiskt.

Myndigheterna pekade ut Fethullah Gülen, en före detta vän men nu bitter fiende, som ansvarig för kuppöversöket. De agerade snabbt för att krossa den omfattande rörelse som han hade skapat. Omkring 90 000 statstjänstemän, de flesta av dem påstådda Gülenanhängare, avskedades med exekutivt dekret. Minst 40 000 personer frihetsberövades och utsattes, enligt anklagelser från många håll, för tortyr och annan misshandel. Hundratals medieföretag och frivilligorganisationer stängdes och journalister, akademiker och parlamentsledamöter greps när repressalierna efterhand utvidgades till andra sammanhang än kuppöversöket. Även andra oliktänkande och pro-kurdiska opinionsbildare drabbades.

Flyktingar och migranter

Sedan över en miljon flyktingar och migranter kommit till Europa sjövägen 2015 var EU:s medlemsstater beslutna att dramatiskt minska deras antal under 2016. De lyckades med detta men bara till ett högt pris: flyktingarnas och migranternas rättigheter och välfärd. Detta var en medveten politik.

I slutet av december hade cirka 358 000 flyktingar och migranter tagit sig över till Europa. Antalet som tog den centrala Medelhavsrutten hade ökat i måttlig grad (till cirka 170 000) medan antalet som kom till de grekiska öarna hade minskat drastiskt (från 854 000 till 173 000). Detta berodde nästan helt och hållet på den uppgörelse om migrationskontroll som slöts mellan Turkiet och EU i mars. Internationella migrantorganisationen (IOM) uppskattar att 5 000 människor dog till sjöss under 2016 jämfört med cirka 3 700 föregående år.

Överenskommelsen mellan EU och Turkiet var EU:s kännetecknande svar på den så kallade flyktingkrisen. Turkiet erbjöds sex miljarder euro för att bevaka sin kust och acceptera att asylsökande som hade tagit sig till de grekiska öarna skickades tillbaka. Uppgårelsen byggde på det falska påståendet att Turkiet skulle erbjuda de asylsökande allt det skydd som de skulle ha haft rätt till inom EU. Med ett knappt fungerade asylsystem, och närmare tre miljoner syriska flyktingar som redan kämpade för att klara sig, vittnade påståendet om hur villigt EU var att strunta i flyktingarnas rättigheter och välbefinnande för att främja sina politiska målsättningar.

Även om antalet nyanlända minskade till i medeltal några tusen i månaden innebar det svåra påfrestningar på de grekiska öarnas förmåga att ta emot dem. I slutet av året hade cirka 12 000 flyktingar och asylsökande fastnat där och levde i provisoriska, allt mer överbefolkade läger under allt mer ohälsosamma och farliga förhållanden. De usla villkoren har tidvis utlöst upplopp i lägren. Några av lägren har utsatts för attacker från lokalbefolkningen. De skyldiga anklagades för att ha kopplingar till organisationer inom extremhögern.

Villkoren för de cirka 50 000 flyktingarna och migranterna på det grekiska fastlandet var bara marginellt bättre än de på öarna. I slutet av året hade de flesta visserligen fått logi i officiella mottagningscenter. Dessa bestod dock mestadels av tält och övergivna lagerlokaler och var olämpliga som logi för mer än några få dagar.

När året led mot sitt slut var överenskommelsen mellan EU och Turkiet fortfarande i kraft men såg alltmer bräcklig ut. Då var det emellertid uppenbart att den bara var den första försvarslinjen. Den andra åtgärden för att hindra människor från att komma till Europa var att Balkanrutten norr om Grekland stängdes i mars. Först Makedonien och senare andra Balkanstater övertalades att stänga sina gränser och fick hjälp med detta av gränsvakter från olika europeiska länder. Denna åtgärd förespråkades först av den ungerske premiärministern Viktor Orbán och togs sedan upp av Österrike. För många av EU:s ledare var otvivelaktigt flyktingarnas elände i Grekland ett pris värt att betala för att avskräcka flera från att komma.

Bristen på solidaritet med flyktingar och med andra medlemsstater var typisk för migrationspolitiken i de flesta EU-länder, som enades i sin vilja begränsa flyktingarnas tillträde till EU och påskynda deras återvändande till hemländerna. Detta blev uppenbart i och med att EU:s flaggskepp – omfördelningsplanen – misslyckades. Den antogs av EU:s statsöverhuvuden i september och hade som syfte att fördela ansvaret för mottagandet av de stora mängder flyktingar som anlände till ett litet antal länder. Enligt planen skulle 120 000 människor omplaceras från Italien, Grekland och Ungern till andra länder i hela EU inom två år. Ungern förkastade planen därför att man ansåg att landet skulle få det bättre genom att

helt enkelt stänga sina gränser helt och hållet. Därefter omfördelades Ungerns flyktingkvot till Grekland och Italien. I slutet av året hade bara cirka 6 000 personer omplacerats från Grekland och litet mindre än 2 000 från Italien.

Omfördelningsplanen kopplades ihop med ett annat EU-initiativ från 2015: ”hotspot-strategin”. Enligt denna plan, som inspirerats av EU-kommissionen, skulle stora mottagningscenter inrättas i Italien och Grekland. Dessa skulle identifiera och ta fingeravtryck på nyanlända, snabbt bedöma deras skyddsbehov och antingen behandla deras asylansökan, omplacera dem till andra EU-länder eller skicka dem tillbaka till sina ursprungsländer (eller till Turkiet för dem som kommit till Grekland). I och med att omplaceringsbiten av planen i praktiken föll bort utsattes Italien och Grekland för en enorm press när de skulle ta fingeravtryck, behandla asylansökningar och skicka tillbaka så många migranter som möjligt. Det har inträffat fall då misshandel använts för säkra fingeravtryck, liksom godtyckligt frihetsberövande av migranter och kollektiv utvisning. I augusti återsändes en grupp på 40 personer, varav många från Darfur, till Sudan strax efter att ett samförståndsavtal hade undertecknats av den italienska och den sudanesiska polisen. När migranterna kom till Sudan förhöordes de av Sudans underrättelse- och säkerhetstjänst (*the Sudanese National Intelligence and Security Service*), en organisation som varit inblandad i allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Satsningen på att skicka tillbaka så många flyktingar som möjligt har blivit ett allt mer centralt drag i EU:s och medlemsstaternas utrikespolitik. I oktober undertecknade EU och Afghanistan en överenskommelse om samarbete, ”En gemensam väg framåt” (*Joint Way Forward*). Överenskommelsen, som undertecknades i samband med en biståndskonferens, förpliktigar Afghanistan att samarbeta i fråga om återvändandet av afghanska asylsökande som fått avslag på sina ansökningar - även då dessa är ensamkommande minderåriga (andelen godkända asylansökningar för afghaner sjönk i de flesta länder trots den ökade osäkerheten i Afghanistan).

Den centrala plats som migrationshanteringen hade i EU:s utrikespolitik formulerades explicit i ett annat dokument, ”Ramavtalet för partnerskap” (*Partnership Framework*), som godkändes av Europeiska rådet i juni. Enligt planen ska bland annat bistånd, handel och andra medel användas för att pressa staterna att minska antalet flyktingar som når Europas kuster. Samtidigt ska man också förhandla fram samarbeten beträffande gränskontroller och överenskommelser om återtagandeavtal, även med länder som notoriskt kränker de mänskliga rättigheterna.

Satsningen på att föra över hanteringen av migranter till länder utanför Europas gränser har gått hand i hand med åtgärder inom länderna för att bland annat minska möjligheten att få asyl. Denna tendens har synts tydligast i de tidigare generösa nordiska länderna: Finland, Sverige, Danmark och Norge införde alla bakåtsträvande ändringar i sin asyllagstiftning. Norge ville, sade man, försäkra sig om att ha ”Europas striktaste flyktingpolitik” medan Finland, Sverige och Danmark, liksom även Tyskland, alla har begränsat eller fördröjt flyktingarnas möjlighet till familjeåterförening.

De stater som befinner sig närmast EU:s yttre gränser har vidtagit de strängaste åtgärderna. I januari införde Österrikes regering ett tak på 37 500 asylansökningar för året. I april ändrades asyllagen så att regeringen fick rätt att deklarerera nödläge om många asylsökande skulle söka sig till landet. Detta resulterade i att behandlingen av asylansökningar vid gränsen snabbades på och att de vars asylansökningar avlogs utvisades utan närmare motivering.

Försämringen av Europas asylsystem nådde bottenläget i Ungern. Efter att ha uppfört ett stängsel utmed större delen av sin gräns mot Serbien i september 2015 och förändrat sin asyllagstiftning, införde Ungerns regering 2016 en rad åtgärder som bland annat resulterade i att asylsökande med våld tvingades tillbaka över gränsen till Serbien. Åtgärderna orsakade också rättsstridiga frihetsberövanden inne i landet samt usla livsvillkor för dem som väntade vid gränsen. Den ungerska regeringen lade ut miljontals euro på en främlingsfientlig annonskampanj som stöd för sin linje i den folkomröstning om att avslå den europeiska omfördelningsplanen som den ändå förlorade. Samtidigt lämnades flyktingarna åt sitt öde. Överträdelseförfarandet mot Ungern, som inletts av Europakommissionen för landets många brott mot både EU:s regler och den internationella asylrätten, hade vid slutet av året ännu inte nått något avgörande.

I den andra änden av Europa, Frankrike, hade allt fler flyktingar och migranter samlats i det läger som kom att kallas "Djungeln" i Calais. I oktober avvecklades lägret. Både lägret och dess avveckling blev lika mycket en symbol för Europas misslyckade migrationspolitik som de överfulla lägren på de grekiska öarna Lesbos och Chios och de provisoriska bostäderna framför Ungerns taggränsstängsel.

Tysklands imponerande ansträngningar att ge husrum och att behandla asylansökningarna från de nästan en miljon människor som kom till Tyskland under föregående år var kanske det enda positiva genväget från någon regering på "flyktingkrisen" i Europa. Generellt sett var det de vanliga medborgarna som fick visa den solidaritet som deras ledare saknade. I oräkneliga mottagningscenter visade tiotusentals människor över hela Europa gång på gång att det fanns något annat än vad som framgick av den alltmer förgiftade invandringsdebatten, då de välkomnade och hjälpte flyktingar och migranter.

Terrorbekämpning och säkerhet

Över hundra människor har dödats och många flera har skadats i våldsamma attentat i Frankrike, Belgien och Tyskland. De har skjutits ner av beväpnade män, de har sprängts av självmordsbombare och de har blivit avsiktligt överkörda när de promenerade på gatan. Det har blivit en allt mer angelägen uppgift för regeringarna i Europa att skydda rätten till liv och att göra det möjligt för människor att leva, röra sig och tänka fritt. Men många har reagerat på utmaningen att upprätthålla dessa väsentliga friheter genom att forcera fram åtgärder som har underminerat de mänskliga rättigheterna och själva de värden som angreps.

Under 2016 inträffade ett djupgående paradigmskifte: en övergång från åsikten att regeringars roll är att tillhandahålla säkerhet så att människor kan åtnjuta sina rättigheter, till åsikten att regeringar måste inskränka människors rättigheter för att åstadkomma säkerhet. Resultatet har blivit en farlig förflyttning av gränsen mellan statens makt och individernas rättigheter.

Ett av de mest oroväckande dragen i denna utveckling har varit staternas ansträngningar att göra det lättare att återöppna och att förlänga "undantagstillstånd". Ungern har gått i spetsen genom att anta lagar som ger den verkställande makten vittgående befogenheter när undantagstillstånd proklameras. Dessa befogenheter innefattar förbud mot offentliga sammankomster, stränga restriktioner av människors rörelsefrihet samt frysande av tillgångar utan föregående domstolsprövning. Det bulgariska parlamentet (Nationalförsamlingen, Narodno Sabrana) har vid en första omröstning i juli fattat beslut om en liknande uppsättning bestämmelser. I december förlängde Frankrike för femte gången det undantagstillstånd som

för första gången infördes efter terrordåden i november 2015. Undantagslagarna skärptes avsevärt vid förlängningen i juli, då husrannsakingar utan krav på domstolsgodkännande återinfördes. Även nya befogenheter som av säkerhetsskäl förbjuder offentliga sammankomster infördes, vilka på olika sätt utnyttjades till att förbjuda protestaktioner. Sifferuppgifter som offentliggjordes av regeringen i december 2016 visar att sedan november 2015 har 4 292 husrannsakingar genomförts och 612 personer placerats i husarrest. Detta ger anledning till oro för att undantagsmakten har utnyttjats i oproportionerligt stor utsträckning.

Åtgärder som tidigare har betraktats som undantag har införlivats i den vanliga straffrätten i flera europeiska stater. I Slovakien och Polen har den tid som terrorismisstänkta kan hållas frihetsberövade i väntan på rättegång förlängts. I Belgien har ett förslag framlagts om att införa sådana bestämmelser för alla slags åtalpunkter. I Nederländerna och Bulgarien har det framlagts förslag till parlamentet om att införa administrativa kontrollåtgärder som gör det möjligt att utan föregående domstolsgodkännande inskränka människors rörelsefrihet. Storbritannien och Frankrike har varit först med att införa sådana kontrollåtgärder, som i en del fall innebär husarrest. De har grundats på hemliga rapporter från säkerhetstjänsten vilket har gjort det omöjligt för de berörda personerna att på ett effektivt sätt bestrida åtgärder som har skadat deras och deras familjers liv. Hundratals människor har åtalats för att ha ursäktat eller glorifierat terrorism, något som strider mot rätten till yttrandefrihet. Detta har framför allt gällt i Frankrike där det ofta har handlat om kommentarer i sociala medier. Även i Spanien har detta förekommit i mindre utsträckning. Ett förslaget EU-direktiv för terrorismbekämpning skulle leda till en spridning av sådana lagar. I slutet av året hade det dock ännu inte antagits. Ett förslag om att förbjuda det vaga ”främjande av terrorism” har lagts fram i Tyskland. Lagförslag angående liknande brott har lagts fram för parlamenten i Belgien och Nederländerna.

Runtom i Europa har staterna ökat sina övervakningsbefogenheter i betydande utsträckning, detta i strid med upprepade beslut i Europeiska unionens domstol och Europadomstolen. Enligt dessa domstolar skulle hemlig övervakning, avlyssning och lagring av kommunikationsuppgifter kränka rätten till personlig integritet och bara vara acceptabel om åtgärderna grundas på rimlig misstanke om allvarlig brottslighet och om de inte har större omfattning än vad som är strikt nödvändigt för att effektivt bekämpa sådan brottslighet. Båda domstolarna har vid upprepade tillfällen deklarerat att den nationella lagstiftningen om övervakning måste ge tillräckliga garantier mot missbruk och bland annat innefatta bemyndigande i förväg av en domstol eller annan oberoende myndighet.

Storbritannien införde de kanske mest omfattande övervakningsbefogenheterna, såväl generella som riktade, då man antog lagen om utredningsbefogenheter (*Investigatory Powers Act*) i november. Den kallas i folkmun ”tjuvlyssnarens privilegiebrev” (*the snooper’s charter*) och tillåter ett brett spektrum av oklart definierade åtgärder som avlyssning, intrång i privatlivet och datalagring. Lagen ställer också nya krav på privata företag att lagra kommunikationsuppgifter. Alla befogenheter under denna nya lag – såväl riktade som generella – kan godkännas av en minister. I de flesta fall, men inte alla, krävs en föregående granskning av ett domstolsliknande organ bestående av medlemmar som utsetts av premiärministern. I december fällde Europeiska unionens domstol ett utslag som slog fast att Storbritanniens övervakningslagstiftning strider mot rätten till privatliv.

Förutom Storbritannien har Österrike, Schweiz, Belgien, Tyskland, Ryssland och Polen under året infört nya lagar om övervakning. Alla har med mindre variationer infört omfattande befogenheter för att samla och lagra elektroniska data och bedriva riktad övervakning av löst

definierade grupper eller misstänkta individer, detta med liten eller ingen tillsyn av rättsliga eller andra myndigheter. I både Nederländerna och Finland fanns vid årets slut vilande lagförslag om skärpt övervakning.

Diskriminering

Runtom i Europa har polisen utsatt muslimer och migranter för rasprofilering och diskriminering både i samband terroristbekämpning och under vanlig brottsbekämpning. Detta har även innefattat identitetskontroller.

Initiativ för att för att bekämpa den våldsamma extremismen, vilka ofta har innefattat rapportskyldighet för offentliga institutioner, har riskerat att stöta bort muslimska organisationer och begränsa deras yttrandefrihet. Ett förslag till lag som förbjuder heltäckande slöjor i Nederländerna hade ännu vid årsskiftet inte genomförts. Ett liknande förslag har lagts fram i Tyskland. I Frankrike har flera kustkommuner försökt förbjuda bärandet av ”burkinis” på stranden. Dessa diskriminerande bestämmelser har upphävts av landets högsta förvaltningsdomstol, Conseil d’État, men ett antal kommuner har ändå behållit förbudet.

I flera europeiska stater har antalet hatbrott riktade mot asylsökande, muslimer och utlänningar ökat. I Tyskland har attackerna mot boenden för asylsökande blivit många flera. I Storbritannien ökade antalet hatbrott med 14 procent under de tre första månaderna efter folkomröstningen i juni om att lämna EU (Brexit), jämfört med samma period föregående år.

Romerna har fortfarande varit utsatta för omfattande diskriminering i Europa beträffande tillgång till bostäder, hälsovård, utbildning och sysselsättning. De har utsatts för tvångsvräkningar, inte bara i Centraleuropa utan även i Frankrike och Italien. Domstolarna har visat en ökad benägenhet att uttala sig till förmån för vräkt grupper, men deras beslut har sällan lett till förbättringar för de drabbade. I Tjeckien har utvecklingen varit positiv. Under påverkan av EU:s överträdelseförfarande mot landet har en rad reformer införts för att minska romernas överrepresentation i särskolorna. Reformerna trädde i kraft vid skolårets början i september.

Det har skett framsteg, om än ojämna, beträffande, rättigheterna för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queerpersoner och intersexuella (hbtqi-personer). Frankrike har infört en lag som avskaffar kravet på medicinsk undersökning för könsdefinition och Norge har beviljat denna rätt grundad på självdefinition. Liknande åtgärder har förberetts i Grekland och Danmark. Ett antal länder vidtog åtgärder för att respektera rättigheterna för samkönade par och närståendeoptioner. Italien och Slovenien har stiftat lagar som erkänner enkönade partnerskap. En Prideparad den 12 juni i Ukrainas huvudstad Kiev som stöddes av myndigheterna och som fick starkt skydd av polisen avlöpte utan incidenter. Med sina 2 000 deltagare blev den det största evenemanget någonsin av sitt slag i Ukraina.

I spektrumets motsatta ände befinner sig Uzbekistan och Turkmenistan där frivilligt samkönat sex fortfarande betraktas som brottsligt. I Kirgizistan diskuterades fortfarande ett lagförslag om att kriminalisera ”främjande av en positiv attityd” till ”icke-traditionella sexuella relationer” i parlamentet, och i en folkomröstning i december godkändes en ändring av grundlagen som förbjuder äktenskap mellan personer av samma kön. Det har också förekommit motstånd från allt mer organiserade konservativa grupper, vilka ibland har haft statligt stöd. Förslag i Georgien om folkomröstningar för att ändra definitionen av äktenskap och familj så att samkönade par uttryckligen skulle uteslutas har blockerats av presidenten. I

Rumänien har dock författningsdomstolen gått med på att ett likartat förslag får läggas fram för parlamentet. Ett förslag om att ändra Litauens författning i denna riktning godkändes i juni i en av de två omröstningar i parlamentet som krävs. Detta skedde dagarna efter att 3 000 människor deltagit i en ”Marsch för jämlikhet” i samband med 2016 års Pride-festival i huvudstaden Vilnius.

Framstegen beträffande kvinnornas rättigheter har också varit ojämna. Våld mot kvinnor har förblivit utbrett trots allt starkare rättsligt skydd. Bulgarien, Tjeckien och Lettland har undertecknat Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). Denna har ratificerats i Rumänien och Belgien. Den polska regeringen har däremot i reaktionär anda tillkännagett sin avsikt att lämna konventionen bara ett år efter att ha ratificerat den och trots att antalet kvinnliga våldsoffer i Polen beräknas uppgå till närmare en miljon per år. Regeringspartiet har också inskränkt de sexuella och reproduktiva rättigheterna. Efter en stor kvinnostrejk den tredje oktober avtog det polska parlamentet ett lagförslag som innebar ett nästan totalt abortförbud och kriminalisering av kvinnor och flickor som genomgått abort liksom av alla som hjälpt dem eller uppmuntrat dem att genomgå abort. På Irland har kraven att se över den restriktiva abortpolitiken blivit allt starkare, samtidigt som FN:s kommitté för barnets rättigheter har uppmanat Irland att avkriminalisera abort. På Malta betraktas abort fortfarande som brottslig under alla omständigheter.

Yttrande-, förenings- och mötesfrihet

Undertryckande av avvikande åsikter, kritiska opinionsyttringar och politisk opposition har som tidigare varit regel i det forna Sovjetunionen. Detta har varit särskilt påtagligt i Uzbekistan, Turkmenistan och Vitryssland men har inte varit märkbart värre än tidigare år. I Tadzjikistan och Kazakstan har förhållandena försämrats betydligt. I Ryssland och Azerbajdzjan har en långvarig negativ utveckling förstärkts. I Ukraina har pro-ryska medier utsatts för allt starkare angrepp. Pro-ukrainska och tatariska röster har undertryckts strängt både på Krim och i Ryssland. I Turkiet har yttrandefriheten inskränkts drastiskt efter det misslyckade kuppföröket. Balkan har liksom tidigare varit ett farligt område för undersökande journalister – där har ett stort antal journalister har ställts inför rätta och misshandlats för att de avslöjat missförhållanden. Inom EU har Polen, Ungern och Kroatien tystat public service-bolagen.

Ryssland har liksom tidigare dragit åt snaran kring frivilligorganisationerna. Man har utnyttjat kränkande mediekampanjer och ”lagen om utländska agenter” för att komma åt de mest kritiska. Ett stort antal oberoende icke-statliga organisationer som har fått bidrag från utlandet har satts upp på listan över ”utländska agenter”. Totalt handlar det om 146 organisationer av vilka 35 har lagts ner permanent. Åklagare har också för första gången beslutat att väcka åtal för ”systematiskt undandragande av lagenliga plikter”. Den åtalade är Valentina Tjerevatenko, grundare av och ordförande för Dons Kvinnor. Mötesfriheten har också varit strikt kontrollerad.

Kazakstan har för första gången utnyttjat strafflagen för att komma åt ledare för frivilligorganisationer. Totalt så kallade organisatörer och hundratals deltagare i protestaktioner i april och maj mot den nya marklagen har fängslats. Åtalen för inlägg på sociala medier har ökat i strid med rätten till yttrandefrihet. Ett antal framstående journalister har dömts, åtalade dels för att ”medvetet ha spridit falsk information” dels för förskingring. I januari trädde förändringar i kommunikationslagen i kraft. Enligt dessa tvingas

internetanvändare installera ett ”nationellt säkerhetscertifikat” som tillåter myndigheterna att granska innehållet i kommunikationen och blockera tillgången till sådant som myndigheterna anser vara olagligt.

I Tadzjikistan har ett stort tillslag gjorts mot det förbjudna oppositionspartiet Tadzjikistans islamiska renässansparti. 14 av partiets mest betydande medlemmar har dömts till långa fängelsestraff, anklagade för terrorism. Rättegångarna var hemliga. I augusti utfärdade regeringen en förordning, giltig i fem år, som gav den rätt att ”reglera och kontrollera” innehållet i alla tv- och radiobolag genom Statens radio- och TV-sändningskommitté (the State Broadcasting Committee). Människorättsaktivisterna har utsatts för strikt övervakning, medan oberoende medieföretag och journalister har utsatts för hotelser och trakasserier av polisen och säkerhetstjänsten. Myndigheterna har liksom tidigare beordrat internetleverantörer att blockera tillgången till vissa nyhetswebbplatser och sociala medier. En ny förordning kräver att internetleverantörer och teleoperatörer ska kanalisera sina tjänster genom ett nytt kommunikationscenter under det statsägda bolaget Tajiktelecom.

Azerbajdzjan har fortsatt att förtrycka aktiva inom oppositionen, människorättsorganisationer och oberoende medier. Tolv samvetsfångar har frigivits men fjorton befann sig fortfarande i fängelse vid årets slut. En av dessa var Ilgar Mammadov vars dom vidmakthölls av Högsta domstolen i november trots ett utslag i Europadomstolen att han ska frigges. Amnesty International har förvägrats tillträde till landet vilket likställer Azerbajdzjan med Uzbekistan och Turkmenistan. Offentliga protester har liksom tidigare varit starkt inskränkta. De få som har ägt rum har skingrats av polisen med hjälp av övervåld och politiska aktivister har gripits för att ha organiserat dem.

Medierna i Ukraina har i stort sett förblivit fria. Ett antal medieföretag har dock trakasserats: det gäller sådana som har ansetts företräda pro-ryska eller separatistiska åsikter, liksom medier som varit särskilt kritiska mot myndigheterna. Oberoende journalister har inte kunnat arbeta på Krim. Där har den ryska ockupationsmakten fortsatt att strängt begränsa rätten till yttrandefrihet, föreningsfrihet och mötesfrihet. Krimtatarerna har utsatts för särskilt hårt förtryck.

Respekten för yttrandefriheten har minskat kraftigt i Turkiet, särskilt efter att undantagstillstånd proklamerats efter det misslyckade statskuppenförsöket i juli. 118 journalister har suttit fängslade i väntan på rättegång och 184 medieföretag har stängts, godtyckligt och permanent, med hjälp av exekutivt dekret. Censuren av internet har blivit hårdare och 375 icke-statliga organisationer, bland annat kvinnorättsgrupper, advokatsamfund och humanitära organisationer, har upplösts genom exekutivt dekret i november.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Tortyr och annan misshandel har varit utbrett i det forna Sovjetunionen. Symboliska förbättringar av lagen har vidtagits i några få länder, men straffrihet har fortfarande varit regel. Utsikten att kunna utkräva ansvar för de brottsbekämpande myndigheternas omfattande övergrepp under protesterna på Majdan-torget i Ukraina 2013-2014 (”Euromajdan”) har minskat under året. Beträffande protesterna i Gezi-parken i Turkiet 2013 är motsvarande möjlighet avlägsen, och gällande de etniska sammanstötningarna i södra Kirgizistan 2010 har utsikten till ansvarsutkrävande blivit i stort sett obefintlig.

I EU har utsikten att utkräva ansvar för medskyldighet i det USA-ledda utlämningsprogrammet förblivit avlägsen trots pågående förhandlingar i Europadomstolen. I slutet av året hade inte en enda person befunnits skyldig till medverkan i det lagstridiga frihetsberövande, den tortyr och den misshandel som terrormisstänkta har utsatts för i Polen, Litauen och Rumänien.

Under det senaste decenniet har ansträngningarna att avskaffa tortyr i fängelser och häkten gjort märkbara framsteg. Men efter det misslyckade kuppföröket i Turkiet har antalet rapporterade fall ökat i oroväckande grad. Tusentals människor har hållits frihetsberövade i såväl officiella som inofficiella häkten. De turkiska myndigheterna har konsekvent, men otillförlitligt, förnekat rapporter om svår misshandel, sexuella övergrepp, hot om våldtäkt och våldtäkt.

Dödsstraff

I slutet av året lovade Turkiets president Recep Tayyip Erdoğan att lägga fram ett förslag för parlamentet om ett återinförande av dödsstraffet. Detta strider mot Turkiets förpliktelser som medlem av Europarådet och har fördömts av en bred internationell opinion.

Vitryssland, den enda europeiska stat som fortfarande tillämpar dödsstraffet, har avrättat fyra personer under året. Detta har skett trots att landets regering – inte för första gången – har antytt att dödsstraffet snart ska avskaffas. I Kazakstan har en man dömts till döden, anklagad för terrorism.

Konflikt och väpnat våld

I november utförde Internationella brottmålsdomstolen (ICC) en preliminär granskning av striderna i östra Ukraina. Domstolen bedömde att det var fråga om en internationell väpnad konflikt. Sporadiska sammanstötningar fortsatte, men i det stora hela har situationen förblivit låst, såväl militärt som politiskt. De ryskstödda myndigheterna i Donbass-regionen har behållit sin nästan totala autonomi. I slutet av året bedömde FN:s övervakningsuppdrag för mänskliga rättigheter i Ukraina (UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine) antalet dödade till nästan 10 000, varav minst 2 000 var civila. Både de ukrainska myndigheterna och de separatistiska styrkorna i östra Ukraina har utsatt civila som de misstänkt sympatiserade med den motsatta sidan för olaga frihetsberövande. Syftet har varit att använda dem som valuta vid så kallade fångutväxlingar. Vid årets slut hade alla som man visste hade hållits fångslade i hemlighet av att de ukrainska styrkorna blivit frigivna.

Ett kort utbrott av strider ägde rum mellan Azerbajdzjan och Armenien i den av Armenien stödda utbrytarprovinsen Nagorno-Karabach i juni. Striderna, som varade i fyra dygn, resulterade i ett litet antal dödade militärer och civila, ömsesidiga beskyllningar samt små territoriella vinster för Azerbajdzjan.

De turkiska myndigheterna har fortsatt att genomföra tunga militära operationer i många tätortsområden i sydöstra Turkiet som svar på att grupper anslutna till Kurdistans arbetarparti (PKK) i slutet av 2015 hade grävt skyttegravar och uppfört barrikader. Operationerna var till största delen avslutade i juni. Då hade ett utgångsförbud som gällde dygnet runt i kombination med användandet av oproportionerligt våld - bland annat med tunga vapen – resulterat i hundratals dödade civila, omfattande förstörelse av bostadsområden samt tvångsförflyttning av upp till en halv miljon människor.

Vid slutet av året ägde fortfarande sammandrabbningar rum utanför stadsområden mellan PKK och turkiska styrkor och PKK utförde också sporadiska attacker mot statliga byggnader. Inga tecken syntes på att den fredsprocess som bröt samman 2015 skulle återupptas. Utsikterna att samtalen skulle återupptas har i hög grad försämrats genom att stränga ingripanden vidtagits mot kurdiska medier, mot det civila samhället och mot den politiska oppositionen, bland annat genom att använda de extraordinära befogenheter som införts efter det misslyckade kuppöversöket juli.

Mellanöstern och Nordafrika

Under 2016 gjorde ett oavbrutet statligt förtryck och fortsatta väpnade konflikter, där förfärliga brott och övergrepp begicks av alla parter, att miljontals människor i Mellanöstern och Nordafrika kastades in i en tillvaro präglad av kaos, lidande och tragedier, där de tvingades se sina hem och försörjningsmöjligheter ödelagda. De politiska och människorättsliga kriserna var så allvarliga att tiotusentals människor riskerade sina liv i farofyllda försök att ta sig över Medelhavet hellre än att stanna kvar i regionen. I Syrien resulterade över fem år av strider i den största humanitära katastrofen orsakad av människor som inträffat i vår tid, och de väpnade konflikterna i Irak, Libyen och Jemen krävde även de många civila offer. Förtrycket och de väpnade konflikterna utnyttjade och förvärrade sedan länge befintliga skiljelinjer och ökade den politiska och religiösa polariseringen, vilket ytterligare underminerade respekten för de mänskliga rättigheterna.

Väpnade konflikter

De mänskliga följderna av mer än fem års strider i Syrien var rent ut sagt oöverskådliga. Det fanns ingen tydlig eller uppenbar formel att tillämpa för att skapa sig en bild av den fulla vidden av det lidande som drabbat Syriens befolkning – de döda och sårade, förödelsen av familjer och försörjningsmöjligheter eller förstörelsen av hem, egendomar, historiska platser och religiösa och kulturella symboler. Bara rena statistiska uppgifter om antalet människor som dödats eller drivits på flykt, liksom bilder på förödelsen i städer som Aleppo, gav någon indikation om krisens omfattning och intensitet. Vid årets slut hade konflikten orsakat fler än 300 000 människors död och tvingat bort över 11 miljoner från deras hem; av dessa var 6,6 miljoner internflyktingar, medan 4,8 miljoner hade flytt till andra länder för att försöka finna en fristad. Alla parter i konflikten fortsatte att begå krigsförbrytelser och andra brott mot internationell humanitär rätt utan att fästa något som helst avseende vid förpliktelsen att skydda civilbefolkningen.

Syriska regeringsstyrkor genomförde vid upprepade tillfällen urskillningslösa attacker då de fällde så kallade tunnbombor och andra typer av sprängmedel, och avfyra artillerigranater in i civila bostadsområden som kontrollerades av motståndarna. De fortsatte också sina belägringar av sådana områden, vilket orsakade ännu fler dödsfall bland civilbefolkningen på grund av brist på mat och medicin. Regeringsstyrkor genomförde även direkta attacker mot civilbefolkningen och mot civila mål, bombade obarmhärtigt sjukhus och andra vårdinrättningar och angrep av allt att döma vid minst ett tillfälle en av FN:s biståndskonvojer. Ryska styrkor, allierade med den syriska regeringen, fortsatte att utföra flyganfall mot områden som hölls av oppositionsstyrkorna och dödade och sårade därmed tusentals människor bland civilbefolkningen, och förstörde bostäder och infrastruktur. Vid årets slut föreföll konflikten närma sig ett avgörande skede sedan regeringsstyrkor och deras allierade vridit tillbaka kontrollen över staden Aleppo från oppositionsstyrkorna. I december nåddes en överenskommelse om vapenvila mellan regeringsstyrkorna och några av motståndsstyrkorna, framförhandlad under ledning av Ryssland och Turkiet. Vapenvilan verkade öppna vägen för nya fredssamtal, och FN:s säkerhetsråd upprepade enhälligt sin maning till alla parter i konflikten att tillåta ”snabba, säkra och oförhindrade” sändningar av humanitär hjälp i hela Syrien.

I områden som den syriska regeringen kontrollerade, eller återtog kontrollen över, fortsatte säkerhetsstyrkor att slå ner all opposition, och fängslade tusentals människor; många av dessa utsattes för påtvingade försvinnanden, vilket gjorde att deras familjer saknade all information

om vad som hänt dem, hur de mådde och var de befann sig. Tortyr och annan misshandel av de fängslade var fortsatt utbredd. Många dog till följd av detta.

Väpnade grupper som låg i strid med den syriska regimen och med varandra begick även de krigsförbrytelser och andra allvarliga brott mot internationell humanitär rätt. Den väpnade grupp som kallar sig Islamiska staten (IS) genomförde med hjälp av självmordsbombare direkta attacker mot civilbefolkningen i de delar av huvudstaden Damaskus som hölls av regimen. IS genomförde också belägringar och attacker med vad som misstänks vara kemiska vapen, och gjorde sig skyldiga till rättsstridigt dödande i områden som de kontrollerade. Andra väpnade grupper besköt urskillningslöst områden som kontrollerades av regimen eller av kurdiska styrkor med granater, och dödade och sårade därigenom civila.

Jemen, det fattigaste landet i Mellanöstern, satt fast i en pågående väpnad konflikt mellan en rad jemenitiska och utländska militära styrkor som fortsatte uppvisa en hänsynslös likgiltighet för civila liv; godtyckliga attacker genomfördes med bomber, artillerigranater och andra vapen med urskillningslös verkan. Civilbefolkningen och civila strukturer attackerades även direkt, och civila utsattes även för fara genom att vapen avfyrades från bostadsområden.

Den väpnade Huthi-milisen och allierade arméförband lojala med Jemens tidigare president Ali Abdullah Saleh granatbesköt urskillningslöst områden i staden Taiz, varvid civila dödades och sårades, och blockerade införseln av mat och livsviktiga medicinska förnödenheter, vilket skapade en humanitär nödsituation. Huthi-milisen sköt också urskillningslöst artillerigranater in över civila områden på andra sidan gränsen mot Saudiarabien. En koalition av militära styrkor från arabländerna, ledd av Saudiarabien, som hade som mål att återinsätta Jemens internationellt erkända regering, genomförde samtidigt en skoningslös serie flyganfall mot områden som Huthi-milisen och deras allierade kontrollerade eller gjorde anspråk på. Tusentals civila dödades och sårades som ett resultat av flyganfallen. Många av dessa attacker var urskillningslösa eller orimligt omfattande medan andra föreföll direkt riktade mot civilbefolkningen och civila mål, som exempelvis skolor och marknadsplatser. Luftbombningarna träffade vid upprepade tillfällen sjukhus. Vissa av militärkoalitionens attacker uppgick till krigsförbrytelser. FN rapporterade att fler än två miljoner barn i Jemen akut undernärda, och att 18,8 miljoner människor var i behov av humanitärt bistånd eller skydd vid årets slut.

Samtidigt var hundratusentals civila fortsatt fångade i väpnad konflikt i Irak. Irakiska regeringstrupper, till större delen bestående av paramilitär shiamilis och sunnimuslimska klankrigare, och trupper från Kurdistans regionala regering, återtog Falluja och andra städer som tidigare kontrollerats av IS; återtagande fick militärt stöd, bland annat genom flyganfall, av en internationell koalition under ledning av USA. Vid årets slut var parterna inbegripna i en offensiv med syfte att driva ut IS-trupperna ur Mosul, Iraks näst största stad. Alla sidor i konflikten gjorde sig skyldiga till illdåd. Regeringstrupper och allierad paramilitär milis begick krigsförbrytelser och andra kränkningar av internationell humanitär rätt och människorättslagstiftning, framför allt mot sunniaraber; övergreppen inbegrep utomrättsliga avrättningar och andra former av olagligt dödande, liksom tortyr och avsiktlig förstörelse av civila bostäder. Hundratal män och pojkar drabbades av påtvingade försvinnanden och inga åtgärder vidtogs för att ta reda på vad som hänt de tusentals människor som fortfarande var försvunna efter att ha gripits av regeringstrupper och allierad milis under åren dessförinnan.

I de områden som kontrollerades av IS fortsatte dessa att döda de medlemmar av lokalbefolkningen som gjorde motstånd mot dem, eller som de misstänkte för samröre med

regeringsstyrkorna, under avrättningsliknande former. IS-soldater straffade individer som de anklagade för att inte följa deras regler för hur man klär och uppför sig; de förde bort människor, använde sig av tortyr och piskstraff och andra grymma bestraffningar, utsatte yazidiska kvinnor och flickor för sexuellt våld och sexuellt slaveri, och indoktrinerade och rekryterade pojkar, däribland yazidiska fångar, och använde dem i striderna. När regeringstyrkornas framryckning fortsatte förhindrade IS civilbefolkningen att fly från de krigsdrabbade områdena, använde dem som mänskliga sköldar, sköt dem som försökte fly och straffade deras familjer. På andra platser, bland annat i huvudstaden Bagdad, genomförde IS självmordsbombningar och andra dödliga attacker, som antingen var urskillningslösa eller som avsiktligt riktades mot civila på folkfyllda marknadsplatser, vid shiiternas religiösa helgedomar och på andra allmänna platser. Hundratals människor dödades och sårades.

På annat håll var Libyen fortfarande sönderslitet av väpnad konflikt fem år efter den förre ledarens, överste Muammar Khadaffis, fall. Presidentrådet i den nationella samförståndsregering (GNA – the Government of National Accord), som uppkom genom FN-stödda förhandlingar, lyckades inte befästa sin makt i landet. Dess legitimitet var fortsatt ifrågasatt av Libyens erkända parlament och av styrkor som stödde rivaliserande, tidigare regeringsbildningar med bas i Tripoli å ena sidan, och i Tobruk och Al-Bayda å andra sidan. Efter månadslånga strider förlorade IS sitt fäste i staden Sirte till GNA-trogna trupper, vilket orsakade ännu en flyktingvåg. Konflikten kännetecknades även i fortsättningen av att alla parter begick allvarliga brott mot internationell humanitär rätt, inklusive krigsförbrytelser. Flera olika styrkor attackerade sjukhus och genomförde urskillningslösa flyganfall och artilleriattacker som dödade och sårade civila; i juni rapporterade Världshälsoorganisationen (WHO) att 60 procent av sjukhusen i konfliktområdena hade upphört att fungera eller var omöjliga att ta sig fram till.

Väpnade grupper och miliser i Libyen gjorde sig också skyldiga till bortföranden där offren hölls som gisslan för att få till stånd fångutväxling eller för att utkräva lösensummor. De frihetsberövade också civila på grund av deras ursprung, åsikter eller deras föregivna samröre med klaner eller politiska grupper. IS-trupper dödade summariskt tillfångatagna motståndare och civila i områden de kontrollerade eller gjorde anspråk på. Även andra styrkor, inklusive de med kopplingar till GNA, gjorde sig skyldiga till rättsstridigt dödande i Tripoli, Benghazi och på andra platser.

På samma sätt som i andra länder där väpnade konflikter härjade hade åren av förödande inbördeskrig i Libyen katastrofala följder för åtnjutandet av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, då tillgången på mat, elektricitet, sjukvård, utbildning och andra samhällstjänster begränsades kraftigt.

Internationell inblandning

De väpnade konflikterna i Syrien, Jemen, Irak och Libyen förvärrades alla i viss utsträckning av inblandning utifrån. Européer och medborgare i andra länder reste till regionen för att slåss för IS, och styrkor från Ryssland, USA, Turkiet och Saudiarabien, liksom från andra håll både i och utanför regionen, gav sina dödsbringande bidrag.

I Syrien återtog regeringstrupper stora områden från motståndsstyrkor under 2016; till sin hjälp hade de shiamilis från Libanon, Irak och Iran, och intensiva ryska bombningar som dödade och sårade tusentals civila i områden som hölls av oppositionsstyrkorna. En USA-ledd militärallians genomförde också flyganfall mot IS och andra väpnade grupper i Syrien och

Irak, vilket dödade och sårade civila, och amerikanska trupper utförde attacker i Libyen och Jemen. Den av Saudiarabien ledda militäralliansen i Jemen använde otillåtna klustervapen och andra vapen införskaffade från USA, Storbritannien och andra stater i urskillningslösa attacker mot områden kontrollerade av Huthi-rebellerna och deras allierade; civila dödades i attackerna.

FN:s säkerhetsråd – svårt handlingsförlamat av oenigheten mellan de permanenta medlemmarna – fortsatte att misslyckas med sin uppgift att skydda civila och få bukt med hoten mot fred och säkerhet. FN:s ansträngningar för att få till stånd fredsförhandlingar hade föga eller ingen framgång, medan FN-organ kämpade för att hantera de humanitära behov som konflikterna gav upphov till bland de tiotusentals civila som tvingades leva i belägrade områden, och de miljontals människor som befann sig på flykt inom eller utanför sina ursprungsländer.

Yttrandefrihet, föreningsfrihet och mötesfrihet

I hela regionen begränsade statliga myndigheter på ett otillbörligt sätt yttrandefriheten, föreningsfriheten och mötesfriheten och förvägrade människor rätten att utöva dessa rättigheter. De flesta regeringar upprätthöll och genomdrev lagar som kriminaliserade fredliga yttranden, skrifter och andra uttrycksätt - även i sociala medier och andra sammanhang på nätet - om de styrande bedömde att yttrandena var anstötliga, förolämpande eller kritiska mot offentliga myndigheter, mot symboler eller religion, alternativt avslöjade information som regeringarna föredrog att hålla hemlig. I Bahrain åtalade och fängslade myndigheterna människorättsaktivister; de anklagades för att ”uppmåna till hat mot regimen”, och för att ha kritiserat Saudiarabiens bombningar i Jemen. Medieföretag hindrades från att anställa journalister som ansågs ha ”förolämpat” Bahrain eller andra gulfstater.

I Iran åtalade och fängslade myndigheterna mängder av fredliga kritiker efter vaga och tvivelaktiga hänvisningar till den nationella säkerheten. De drabbade inbegrep människorättsaktivister, journalister, jurister, fackligt aktiva, filmskapare, musiker, kvinnorrättsaktivister, försvarare av etniska och religiösa minoriteters rättigheter, och dödsstraffsmotståndare. I Kuwait infördes en lag mot IT-brottslighet, som innebar att den som kritiserade regeringen och rättsväsendet på internet kunde straffas med upp till tio års fängelse. En annan lag diskvalificerade alla som fällts för att ha kritiserat emiren, Gud eller profeterna från att ställa upp i val till parlamentet. Regimkritiker och journalister fängslades även i Oman, där myndigheterna stängde ner en tidning som hade publicerat rapporter om påstådd korruption bland myndighetstjänstemän, och i Saudiarabien, där domstolarna utdömde långa fängelsestraff efter svepande åtalspunkter som ”att ha brutit lojaliteten mot härskaren”. I Jordanien dödade en beväpnad man en journalist som myndigheterna hade anklagat för att ha publicerat en skämtteckning som ansågs ”kränkande” mot Islam; den beväpnade mannen åtalades senare för mord.

Begränsningar av rätten till föreningsfrihet förekom allmänt i regionen. I stater som Iran, Kuwait, Qatar och Saudiarabien var oberoende politiska partier inte tillåtna. Människorättsgrupper, bland annat sådana som arbetade för kvinnors rättigheter, var måltavlor för myndigheterna i många länder. I Egypten beordrade myndigheterna stängningen av ett center känt för sin behandling av offer för tortyr och politiskt våld, frös tillgångarna för andra människorättsgrupper, och publicerade ett utkast till ny lagstiftning som riskerade att göra det omöjligt för oberoende ickestatliga organisationer att fortsätta verka i landet. I Algeriet försökte myndigheterna underminera lokala människorättsgrupper, bland andra

Amnestys algeriska sektion, genom att fortsätta att blockera möjligheten för dem att lagenligt registrera sig. Även marockanska myndigheter fortsatte att blockera flera människorättsgruppers möjlighet att registrera sig. I Bahrain fängslade myndigheterna den största oppositionsgrupperingens ledare år 2014, och 2016 stängde man ner dess verksamhet, frös dess tillgångar, och fick i juli samma år domstolsbeslut på att den skulle upplösas. I Iran vände sig det iranska journalistförbundet utan framgång till presidenten och uppmanade honom att hålla sitt vallöfte från 2013 om att häva förbundets avstängning. De iranska myndigheterna vägrade vidare att förnya det iranska lärarförbundets licens, och fängslade istället några av dess medlemmar för påstått ”medlemskap i olaglig grupp”. Det iranska revolutionsgardet trakasserade också försvarare av kvinnors mänskliga rättigheter.

I Algeriet upprätthöll myndigheterna det 15-åriga förbudet mot alla demonstrationer i huvudstaden Alger, skingrade andra protester, och fängslade fredliga demonstranter. I Bahrain fortsatte regeringen att förbjuda alla demonstrationer i huvudstaden Manama, och säkerhetsstyrkor använde övervåld för att skingra protester i övervägande shiamuslimska byar.

Våpnade grupper begränsade också yttrande- och föreningsfriheten i områden de kontrollerade, bland annat i Irak, Libyen, Syrien och Jemen. I Irak beordrade självutnämnda IS-”domstolar” stening som straff för ”äktenskapsbrott”, liksom piskstraff och andra kroppstraff för invånare som rökte eller underlät att följa den av IS beordrade klädkoden eller andra IS-regler. I Libyen gjorde sig våpnade grupper skyldiga till trakasserier, bortföranden, tortyr och mord på människorättsförsvarare och journalister.

Rättsväsende

Säkerhetsstyrkor i hela regionen grep och kvarhöll godtyckligt både verkliga regeringskritiker och sådana som bara misstänktes för att vara det, liksom andra motståndare, ofta med stöd av vag och svepande lagstiftning. I Syrien utsattes många som tillfångatagits av regeringsstyrkorna för påtvingade försvinnanden. Även i Egypten och Förenade arabemiraten utsattes fångar ofta för påtvingade försvinnanden; avstängda från yttvärlden och berövade rättsligt skydd torterades de och avtvingades ”bekännelser” som domstolar sedan använde för att döma dem. Frihetsberövande utan rättegång var mycket vanligt – hundratals palestinier satt frihetsberövade efter administrativa häktningsbeslut som de israeliska myndigheterna kunde förnya i all oändlighet, medan myndigheterna i Jordanien fortsatte att hålla tusentals människor i förvar med stöd av en lag från 1954, enligt vilken det var tillåtet att frihetsberöva någon utan åtal eller rättegång i upp till ett år.

Tortyr och annan misshandel av fångar förblev vanligt förekommande, i synnerhet i Bahrain, Egypten, Iran, Irak, Israel och de ockuperade palestinska områdena, Libyen, Saudiarabien, Syrien och Förenade arabemiraten. Vanliga tortyrmetoder var misshandel och elchocker, att man förvägrade fångarna sömn, tvingade dem till plågsamma kroppsställningar, hängde upp dem under långa perioder i handlederna eller vristerna, eller använde hotelser mot fångarna och deras närmaste. Det kom nya rapporter om tortyr i Tunisien, även om en ny straffprocesslag förbättrade skyddet för fångar (med undantag för terrorismisstänkta), och ett nationellt förebyggande organ som skapats 2013 långsamt började ta form.

En fortgående brist på rättsligt oberoende i kombination med den ”bekännelsekultur” som genomsyrade så många nationella rättsväsenden, innebar att många domstolar enbart

fungerade som verktyg för regeringens förtryck snarare än som självständiga rättsskipare med uppgift att upprätthålla en internationell standard för korrekta rättegångar. Domstolar i Egypten, Iran, Irak, Saudiarabien, Syrien och Förenade arabemiraten underlät vid upprepade tillfällen att genomföra korrekta rättegångar, särskilt i fall där den svarande stod åtalad för brott som gällde den nationella säkerheten eller hade med terrorism att göra; detta gällde även i fall som kunde leda till dödsstraff. I Bahrain använde myndigheterna domstolarna för att få fram beslut som återkallade människors medborgarskap. Detta drabbade en religiös ledare med kritiska åsikter liksom mängder av personer som fällts i terrormål. Några av dessa utvisades ur landet och många blev statslösa.

Domstolar i Saudiarabien fortsatte att utdöma grymma straff, bland annat piskstraff där antalet rapp uppgick till flera hundra. Domstolar i Iran dömde människor till att bli piskade, få fingrar och tår amputerade, eller mista synen.

Flyktingar, internflyktingar och migranter

I hela regionen befann sig miljontals människor på flykt från väpnade konflikter eller andra former av våld, politiskt förtryck eller ekonomiskt förfall. Bland dessa fanns flyktingar och asylsökande, människor som fördrivits inom sitt eget land liksom migranter från regionen och från andra håll. Många var barn, somliga utan vuxet sällskap, vilket gjorde dem extra sårbara och ökade risken för att de skulle utsättas för människohandel eller övergrepp av sexuell eller annan natur.

De väpnade konflikterna i Syrien och på andra håll hade fortsatt kraftig påverkan även på andra stater både i och utanför regionen. Libanon hyste fler än en miljon flyktingar från Syrien, och Jordanien hyste fler än 650 000, enligt FN:s flyktingorgan UNHCR. Dessa huvudsakliga värdländer brottades med att möta de ökade ekonomiska, sociala och andra behov som ett så stort antal flyktingar innebar, samtidigt som det internationella humanitära biståndet minskade i omfattning och åtgärderna för att slussa flyktingar vidare var djupt bristfälliga i Europa och i andra länder. De huvudsakliga värdländerna införde striktare gränskontroller för att stoppa nya ankomster, och dömde därmed tusentals människor på flykt från konflikten till vanskliga förhållanden på den syriska sidan av gränsen. Libanesiska myndigheter tvingade tillbaka vissa asylsökande till Syrien, och turkiska myndigheter genomförde påtvingade återvändanden i massiv skala och tvingade olagligen tillbaka människor på flykt genom så kallade push-backs. Trots internationell kritik tog medlemmarna i Gulfstaternas samarbetsråd bara emot ett fåtal flyktingar från de väpnade konflikterna i regionen; några erbjöd ekonomiskt stöd till de internationella humanitära biståndsinsatserna.

I värdländerna levde flyktingar och asylsökande ofta under otrygga och fattiga förhållanden där de nekades anställning och riskerade att gripas för att de inte kunde uppvisa giltiga dokument. Utländska medborgare som irreguljärt tog sig in i eller uppehöll sig i Libyen, däribland asylsökande, flyktingar och migranter från i huvudsak länder i Afrika söder om Sahara, utsattes för hårt förtryck. Tusentals greps vid kontrollstationer och i razzior och fängslades på obestämd tid under ovärdiga förhållanden i både regerings- och miliskontrollerade interneringsanläggningar. Andra blev bortförda, och lösensummor krävdes för att de skulle släppas; ytterligare andra blev utnyttjade eller utsatta för sexuellt våld av människosmugglare. Dessa och andra så kallade push-faktorer drev tiotusentals människor att söka sin tillflykt på annat håll, ofta genom att betala kriminella människosmugglare för en plats i en bräcklig, överfull båt i livsfarliga och ofta misslyckade försök att ta sig över

Medelhavet från den turkiska eller libyska kusten. Tusentals nådde Europa, där deras framtid var osäker. Tusentals andra, däribland barn, drunknade.

På andra håll i regionen blev migrantarbetare, många av dem från Asien, fortsatt utnyttjade och illa behandlade. I Kuwait, Qatar och Förenade arabemiraten, där migrantarbetare utgjorde majoriteten av befolkningen och där deras arbete utgjorde basen i de nationella ekonomierna, fortsatte de restriktiva sponsorsystemen att binda arbetarna till arbetsgivarna, vilket ökade migrantarbetarnas sårbarhet. I Saudiarabien blev många migranter utblottade när regeringen skar ner på utgifterna vid byggprojekt och andra arbeten. Migranter anställda för hushållstjänster, i huvudsak kvinnor, riskerade i särskilt hög grad att utsättas för övergrepp av sina arbetsgivare – exempelvis sexuella övergrepp, andra former av fysisk eller psykisk misshandel och tvångsarbete – på grund av de statliga myndigheternas fortsatta ovilja att införa grundläggande arbetsrättsliga skyddsåtgärder i sektorn för hushållstjänster. I Jordanien var runt 80 000 kvinnliga migranter som arbetade med hushållstjänster exkluderade från skyddet i den arbetsrättsliga lagstiftningen, vilket gjorde att de riskerade att bli utnyttjade eller utsättas för våld, allt enligt lokala grupper med inriktning på arbetstagares rättigheter.

Kvinnors rättigheter

I hela regionen förvägrades kvinnor och flickor samma status som män, både i lagstiftningen och i praktiken, och utsattes för könsbaserat våld, bland annat sexuellt våld och hedersmord. Reglerna för manligt ”förmyndarskap” i Saudiarabien begränsade kvinnors rörelsefrihet och möjlighet till högre utbildning och anställning; myndigheterna såg också till att det var fortsatt förbjudet för kvinnor att framföra motorfordon.

Familjelagstiftning som diskriminerade kvinnor i frågor som äktenskap, skilsmässa, vårdnadsrätt och i arvsfrågor förblev mycket vanlig. I många länder skyddade lagen inte kvinnor från sexuellt våld – i vissa fall främjade den till och med det sexuella våldet, exempelvis genom att inte göra det olagligt med barnäktenskap, tvångsäktenskap och våldtäkt inom äktenskapet, och genom att tillåta våldtäktsmän att slippa åtal genom att gifta sig med sina offer. Myndigheterna i Bahrain och Jordanien vidtog dock åtgärder för att i sina strafflagar avlägsna eller begränsa den här bestämmelsen för våldtäktsmän. En annan positiv utveckling var att lagförslag i Marocko och Tunisien med syfte att bekämpa våld riktat mot kvinnor åtminstone verkade vara på väg mot ett faktiskt genomförande. I andra länder föreskrev dock lagarna fortfarande lägre straff för våld mot kvinnor, även i mordfall, om gärningsmannen begick dem med hänvisning till ”familjens heder”. Det fanns också lagar som gjorde att en kvinna riskerade att åtalas om hon rapporterade en våldtäkt. Den här typen av lagstiftning vidmakthöll en situation som både underlättade våld i hemmet mot kvinnor och flickor och dolde omfattningen av potentiellt höga nivåer av familjevåld.

I Iran greps och fängslades kvinnorrättsaktivister och de trakasserades av företrädare för underrättelseministeriet och revolutionsgardet. Myndigheterna använde även ”moralpolis” för att upprätthålla obligatoriska ”slöjlagar”, och kvinnor utsattes regelbundet för trakasserier, våld och godtyckligt frihetsberövande på grund av sättet de klädde sig på. Irans högste ledare uppmanade kvinnor att i högre grad hålla sig till sina ”traditionella” roller som hemmafruar och barnaföderskor, och lagförslag i den andan hotade kvinnors sexuella och reproduktiva rättigheter.

Villkoren för kvinnor och flickor var särskilt farliga i områden där väpnade konflikter pågick, där de utstod belägringar, flyganfall och andra former av attacker, utförda både av

regeringstrupper och av andra styrkor. Många riskerade i högre grad att utsättas för övergrepp som människohandel på grund av att deras makar eller andra manliga släktingar hade försvunnit eller dödats. I de områden i Irak och Syrien som IS kontrollerade fortsatte dessa att hålla tusentals yazidiska kvinnor och flickor i fångenskap, och utsatte dem för sexuellt våld och slaveri, även sexuellt slaveri, och tvångskonvertering.

Minoriteters rättigheter

Medlemmar av etniska, religiösa och andra minoriteter var fortsatt utsatta för förtryck i ett antal länder, en situation som förvärrades av den ökade politiska polarisering som både gav näring åt och var en följd av de väpnade konflikter som härskade i regionen. I Saudiarabien fortsatte myndigheterna att slå ner på den shiamuslimska minoriteten; man grep och fängslade shiamuslimska aktivister och avrättade en ledande shiapräst. I Iran fängslade myndigheterna mängder av fredliga aktivister som tillhörde etniska minoriteter, och upprätthöll en hel rad diskriminerande restriktioner enligt vilka medlemmar av religiösa minoriteter förvägrades rättvisa möjligheter till att få anställning, utbildning och politiska uppdrag, liksom till att utöva sina ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. I Egypten var kristna kopter, shiamuslimer och anhängare av Bahá'í-religionen utsatta för fortgående diskriminering, både i lagstiftningen och i praktiken, och en ny lag begränsade möjligheten att bygga och reparera kyrkor. I Kuwait vägrade myndigheterna fortfarande att ge medborgarskap till de mer än 100 000 bidooner som sedan länge har sin hemvist där; bidoonerna förblev statslösa och saknade därigenom tillgång till en rad samhällstjänster.

Rättigheter för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queerpersoner och intersexuella (hbtqi-personer)

Hbtqi-personer riskerade att gripas och fängslas, anklagade för ”sedeslöshet” eller ”oanständighet”. De utsattes också för förföljelse i enlighet med lagar som kriminaliserade samkönade sexuella relationer i Bahrain, Egypten, Iran, Marocko och Tunisien.

Straffrihet

Straffriheten var fortsatt mycket utbredd och gjorde att parterna i de väpnade konflikterna kunde begå krigsförbrytelser, andra allvarliga brott mot folkrätten och grova människorättskränkningar utan att ställas till svars för sina handlingar. På andra håll gjorde sig statliga myndigheter skyldiga till utomrättsligt dödande, tortyr och andra kränkningar av de mänskliga rättigheterna utan att ställas till svars för detta.

I vissa fall fortsatte straffriheten att omfatta brott som begicks för flera decennier sedan. I Algeriet fortsatte myndigheterna att skydda de statliga styrkor som bar ansvaret för allvarliga brott på 1990-talet; myndigheterna gjorde det bland annat till ett brott att kräva rättvisa i frågan, och vände därmed lagen upp och ner. Tio år efter det att den viktiga sanningskommissionen i Marocko rapporterade om årtionden av allvarliga kränkningar var statens ståndpunkt fortfarande att de ansvariga inte skulle överlämnas till rättsvisan. Den israeliska regeringen gick med på att betala ut ersättning till familjerna till de turkiska medborgare som dödats av israeliska soldater 2010. Regeringen underlät dock att se till att ansvar utkrävdes för de utbredda krigsförbrytelser och andra allvarliga kränkningar av folkrätten som israeliska styrkor gjort sig skyldiga till under de senaste väpnade konflikterna i Gaza och Libanon. Samma brist på ansvarsutkrävande gällde för det rättsstridiga dödandet,

den tortyr och de övriga kränkningar som israeliska soldater och säkerhetstjänstemän fortsatte att begå mot palestinierna på Västbanken och i Gaza. Den palestinska regeringen har ratificerat Romstadgans tillägg som ger Internationella brottmålsdomstolen jurisdiktion i fråga om aggressionsbrott. Varken den palestinska regeringen eller den Hamasledda administration som i praktiken styr Gaza har dock vidtagit åtgärder för att se till att ansvar utkrävs för brott begångna av palestinska väpnade grupper i tidigare konflikter, bland annat urskillningslösa raket- och granatattackerna mot Israel, och summariskt dödande av påstådda ”kollaboratörer”.

I Egypten fortsatte säkerhetsstyrkorna att ostraffat begå allvarliga kränkningar – godtyckliga gripanden, påtvingade försvinnanden och tortyr – mot påstådda anhängare till det förbjudna Muslimska brödrskapet och andra kritiker och motståndare. Ett tillägg till den lag som reglerar polisens maktbefogenheter förbjöd säkerhetsstyrkorna att ”misshandla medborgare”. Men myndigheterna vidtog inga allvarligt menade åtgärder för att hålla medlemmar av säkerhetsstyrkorna ansvariga för rättsstridigt dödande och andra allvarliga brott som begåtts under de oroliga åren sedan det folkliga upproret år 2011.

I Bahrain hade myndigheternas brutala sätt att bemöta de folkliga protesterna 2011 lett till internationella fördömanden; myndigheternas svar på detta var att införa, och stoltsera med, ett officiellt förfarande för att utreda påstådda människorättskränkningar begångna av säkerhetsstyrkorna, och utkräva ansvar för dessa. Förfarandet var fortfarande i kraft under 2016, men fungerade inte tillräckligt effektivt och tillfredsställande, och bara ett litet antal lägre tjänstemän i säkerhetsstyrkorna stod åtalade efter genomförda utredningar. Vid årets slut hade inget befäl och ingen tjänsteman i högre ställning ställts till svars för den tortyr, det rättsstridiga dödande och den överdrivna våldsanvändning de varit ansvariga för under 2011. Tunisien var det enda landet i regionen som hade satt igång en allvarligt menad process för övergångsrättvisa. Landets sanningskommission rapporterade att den mottagit tiotusentals anmälningar om människorättskränkningar begångna från 1955 fram till och med 2013; kommissionen höll också tv-sända, offentliga sessioner. Ett lagförslag från regeringen enligt vilket före detta tjänstemän och företagsledare skulle erbjudas strafffrihet om de betalade tillbaka vinsterna från tidigare års korruption, hotade dock att underminera sanningskommissionens arbete.

FN:s generalförsamling erbjöd också en strimma hopp i december genom att etablera en oberoende, internationell mekanism med syfte att säkerställa att ansvar utkrävs för de krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten som begåtts i Syrien sedan mars 2011. I december uppvisade också FN:s säkerhetsråd en sällan skådad enighet genom att återigen slå fast att Israels bosättningar på de palestinska områden landet ockuperar sedan 1967 saknar laglig giltighet och är ett flagrant brott mot folkrätten samt ett hinder för fred och säkerhet. Hellre än att lägga in sitt veto lade USA ner sin röst, medan säkerhetsrådets övriga 14 medlemsstater stödde resolutionen. Trots dessa åtgärder såg dock framtiden fortsatt dyster ut för rättvisan och ansvarsutkrävandet på internationell nivå; fyra av säkerhetsrådets fem permanenta medlemmar – Frankrike, Ryssland, Storbritannien och USA – stödde aktivt styrkor som fortsatte att begå krigsförbrytelser och andra allvarliga brott mot folkrätten i Syrien, Irak, Jemen och Libyen, och var själva inblandade i allvarliga kränkningar.

Dödsstraff

Alla länder i regionen hade kvar dödstraffet, men det var stora skillnader ifråga om vilka brott det kunde tillämpas för, och i vilken utsträckning det användes. Inga nya dödsdomar avkunnades i Bahrain, Oman eller Israel, där dödstraffet för vanliga brott är avskaffat. I

Algeriet, Marocko och Tunisien avkunnades visserligen fortfarande dödsdomar, men myndigheterna i dessa länder har sedan länge som policy att avstå från att avrätta människor. I gengäld var regeringarna i Iran, Saudiarabien och Irak fortfarande bland världens flitigaste bödlar, och deras offer dömdes ofta efter gravt bristfälliga rättegångar. Några – och i Iran var det majoriteten – dömdes till döden för icke-våldsamma narkotikabrott; andra dömdes för brott de begick när de fortfarande var barn. Den 2 januari avrättade Saudiarabien 47 personer på 12 olika platser; den 21 augusti avrättade irakiska myndigheter 36 män som dömts efter en summarisk rättegång där ingen hänsyn togs till människors uppgifter om att de blivit torterade. Avrättningar genomfördes också i Egypten, där orättfärdiga domstolar, både militära och civila, har avkunnat hundratals dödsdomar sedan 2013.

Kampen för mänskligheten

Under 2016 uppvisade mänskligheten visserligen några av sina värsta sidor, men det var också ett år då det absolut bästa hos människor lös igenom. Oräknliga individer ställde sig upp och försvarade de mänskliga rättigheterna och förtryckets offer, ofta med risk för sina egna liv och sin egen frihet. Bland dem fanns vårdpersonal, advokater, medborgarjournalister, medarbetare, förkämpar för kvinnors och minoriteters rättigheter, samhällsaktivister och många andra – alltför många för att kunna räknas upp. Det är deras mod och beslutsamhet när de ställs inför grova hot och kränkningar som ger hopp om en bättre framtid för människorna i Mellanöstern och Nordafrika.

